

K

223

1

792 (47.922) „1876-1926“

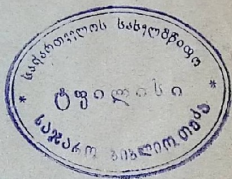
50

R 923 /

წელიწადი

საგარეჯოს თეატრის

1876 — 1926

თბილისი

1926 წ.

წიგნი № 1 / 17X13 / 50 წ.

კულტურული დღესასწაული

საგარეჯოს არ ახსოვს ასეთი დღესასწაული. მის ცხოვრების მატრიანეში არ არის აღნიშნული არაფერი ისეთი რაც კი შეიძლებაოდეს შეეძაროს დღევანდელ დღესასწაულს თავის მნიშვნელობით. დღეს საგარეჯოს თეატრს შეუსრულდა 50 წელიწადი მის შემდეგ, რაც ორიოდე თავგანწირულ მუშაკმა აღუწერელ მძიმე და უანდარმულ წესწყობილებით შებორკილ პირობებში ჩაუყარეს საფუძველი დიდსა და დაუფასებელ კულტურულ საქმეს.

რატომ არის ძვირფასი მთელ მშრომელ საზოგადოებისათვის დღევანდელი კულტურული დატა, რატომ იწვევს ჩვენში იგი განსაკუთრებულ სიმპატიას, საუკეთესო გრძნობებს? თუ თეატრი საერთოდ ერთ-ერთი ბურჯთაგანია საერთაშორისო კულტურის, თუ მას საერთოდ უდიდესი აღმზრდელობითი მნიშვნელობა აქვს, — საქართველოს პირობებში, მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარში, თეატრი, სკოლასთან ერთად, ერთად-ერთი ბურჯია კულტურის. საქართველოს მაშინდელ პირობებში თეატრის მნიშვნელობა არ განისაზღვრება მისი პირდაპირი დანიშნულებს წრით. წარმოდგენების მართვით, იგი გაცილებით უფრო ფართეა. თეატრი ერთგვარი ოაზისი იყო, სადაც ფარულად სჩქეფდა კულტურის სასიცოცხლო წყარო, რომელსაც ეწაფებოდა მაშინდელ ქართული ლიბერალ-ოპოზიციონური და რევოლუციონური საზოგადოებრიობა.

ამიტომ არის, რომ საგარეჯოს თეატრის ისტორია ამასთანავე წარმოადგენს საგარეჯოს კულტურულ და საზოგადოებრიობის ისტორიას. ვისაც ახსოვს, ვისაც წარმოდგენილი აქვს, როგორც აღფრთოვანებით, როგორც

ენერგიით ემზადებოდენ საგარეჯოს თეატრის პიონერებო წარმოდგენის გამართვას, ვინც იცის რა ფართე საზოგადოებრივი შინაარსი ეძლეოდა მათ მიერ ამ პირველ წარმოდგენებს—იგი გაიგებს დღევანდელ დღესასწაულის მთელს სიდიადეს.

ამასთანავე არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ერთად ერთი ლეგალური საშუალება არალეგალური კრების საგარეჯოს აქტიურთ საზოგადოებისათვის იყო რეპეტიციებზე სიარული. ამ რეპეტიციებს მონაწილეთ კარგათ ახსოვთ--რამდენი საიდუმლო საკითხი გარჩეულა პიესის ფურცლიდან ფურცლამდე კითხვის დროს, მიუხედავად იმისა, რომ პოლიცია გულმოდგინეთ ადევნებდა თვალს მათ ყოველ ნაბიჯს.

გავიდა დრო. ჟანდარმული წესწყობილება რევოლუციის ქარიშხალმა მიამსხვრია. თეატრს მიეცა საშუალება თავისუფალი განვითარების. მშრომელთ საზოგადოება შეუდგა თვითმოქმედებას. თეატრის აღორძინებას. თეატრმა დაიწყო მუშაობა თავის პირდაპირ დანიშნულების სამსახუროდ. მაგრამ ძველი ბრძოლა მის გარშემო არამც თუ არ დაიკარგა,—იგი დარჩა შესანიშნავ კულტურულ ძეგლათ, რომელმაც ძვირფასი უნდა იყოს მთელ ჩვენ მშრომელ საზოგადოებისთვის.

ჩვენი მოვალეობაა მატერიალურად და მორალურად შეუწყოთ ხელი საგარეჯოს დღევანდელ თეატრს. მივცეთ აღორძინების. იგი არის დიდი აღმზრდელი ძალა. დიდება აღორძინების. იგი არს დიდი აღმზრდელი ძალა. დიდება მის თავგანწირულ პიონერებს. გულითადი მილოცვა საგარეჯოს დღევანდელ თეატრს მის დიდ დღესასწაულის ჟამს!

დღევან აღნიაშვილი.

საგარეჯოს თეატრის არსებობის ისტორია.

საქართველოს თეატრს თავის არსებობის ხანაში გიგანტური ნაბიჯები არ ახსოვს, ამის დამამტკიცებელია თუ გნებავთ ისიც, რომ ჯერჯერობით დღესაც ვერ შეგვიქნია საფუძვლიანი ორიგინალი მწერლობა—თეატრისათვის! შეთვრამეტე საუკუნეში სუსტი სიმი ჩამოჰკრა და მით დაიწყო დეატრმა მოქმედება „სახის-მეტყველების“ სახელწოდებით, ეს იმ დროს, როდესაც ხალხი გატაცებული ყო შაირობა-ხოტბებით, აღმოსავლურ ფანტაზიებით და ათასნაირ კეთილ და ბოროტ გმირების თავ-გადასაველებით და ზღაპრებით. აკი იქიდანვე ვერ აიღვა ფეხი ჩვენმა თეატრმა და მცირე გაფანცვლების შემდეგ დავიწყებამს მიეცა მისი აღორძინება და განვითარება. თეატრის რესტავრაცია საქართველოში შესაძლებელი გახდა ვორონცოვის ა.-კავკასიაში „ნამესტნიკათ“ დანიშვნის შემდეგ და მერე ისეთი საზოგადო მოღვაწის ენერგიისა და თავდავიწყებული შრომის წყალობით, როგორც გვახსოვს გ. ერისთავი. როგორც ვიცით გიორგი ერისთავის ცდით 13ა2 წ. შეიქმნა ქართული თეატრის განახლების წლად, არამც თუ თეატრის, არამედ, ყოველგვარი ლიტერატურული მოძრაობაც ამავე წლებს მიეწერება. (მაგ., ჟურნალ „ცისკარის“ დაარსება). ქართულმა თეატრმა დაიწყო ფენის ადგმა „გაყრათი“, ქართულ ტრუპას დაენიშნა ჯამაგირი თვით ვორონცოვის ბრძანებით და ამით თითქოს უზრუნველყოფილი იყო მისი აღორძინება და განვითარება; მაგრამ 1855 წლიდან ვორონცოვი გადაჰყავთ და ამის შემდეგ ყოვლად ზნე დაცემულნი და ჩინოვნიკურ-ბიუროკრატიულ და შო-

ვინისტურ იდეებით გაჟღერებული ხელისუფლების მესვეურები, თითქმის სამუდამოთ აღშობენ 1855 წლიდან გიორგი ერისთავის ქართული ტრუპის მოძრაობას!..

გავიდა დრო, თითქმის ათი წელიწადი და ამ ხნის განმავლობაში ქართულ თეატრს აღარ გაუქაქანებია საზოგადოების წინაშე, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ შინაურ წარმოდგენებს, მოწყობილს ზოგიერთ „ბრწყინვალე“ წოდების მანდილოსნების მიერ კანტი-კუნტად საქველმოქმედო მიზნებით...

1866 წლიდან მიძინებული გრძნობა კვლავ იღვიძებს და ახალგაზრდათა წრეებში ცდილობენ ქართულ თეატრს გაუკაფონ თავისი მომავლის ბრწყინვალე გზა; მაგრამ, მათმა ასეთმა მოქმედებამ ვერ შესძლო დიდათ საყურადღებო ფაქტების შექმნა, რითაც იგულისხმება ის ქაოტიური და შერყეული მდგომარეობა, რომელსაც განიცდიდა მაშინდელი ქართული თეატრი. აი, ასეთ მდგომარეობაში,—ეს მაშინ, როდესაც თეატრს საკმაოდ არ აქვს ფეხი მომაგრებული თვით ცენტრში და ცოცვის პერიოდში იმყოფება, სულ რაღაც ათიოდე წლების შემდეგ იფურჩქნება, იწყება და ვითარდება სოფლის,—საგარეჯოს თეატრი.

საგარეჯოს თეატრი თავის არსებობის ხანაში, ნახევარ საუკუნის მანძილზე დიდი ყურადღების მატარებელია და უნდა ითქვას, რომ შეიძლება საქართველოს თეატრს არ გააჩნდეს სხვა, ამაზე უხუცესი თეატრი პროვინციისა; ამიტომ ვალად გვედება მოვიგონოთ მისი წარსული დღეს, ეს მაშინ, როდესაც იმართება ზეიმი და დღესასწაული 50 წლიან შრომაში გამობრძმედილ სახელოვნო ტაძრისა...

ჩვენს წინ გაირბენენ მოგონებანი წარსულისა, ჩვენს წინ გაიეღვებს აჩრდილი, რომელთაც შეჰქმნეს და ჩაუყარეს საძირკველი საგარეჯოს თეატრს!

1874 წელს საძირკველი ჩაეყარა საგარეჯოში და-
ბალ საერო სასწავლებელს, რომლის პირველ მასწავლებ-
ლად დანიშნული იქმნა აწ განსვენებული ალექსანდრე
ცხვეთაძე. ქართველ მასწავლებელს გარდა თავის პირ-
დაპირ დანიშნულებისა, ბევრი რამ შეუძლიან გააკე-
თოს და შეჰქმნას საზოგადოებისათვის, თუ კი საამისო
ენერჯია და უნარი გააჩნია! იგი უნდა იყოს ფაქტორი

ალექს. ცხვეთაძე (გარდაცვ.)

ყოველგვარ საზოგადოებრივ მოძრაობისა!.. სახალხო მა-
სწავლებელი სიტყვის ფართე მნიშვნელობით, ჩვენში
ძალიან იშვიათი შემთხვევაა, მარტო ის არ კმარა, რომ
ბავშვებს ანა-ბანა ასწავლოს, მთავარია ის, რომ იგი უნ-
და გასცდეს თავის მოვალეობის ვიწრო ჩარჩოს და ემსა-
ხუროს საზოგადოების ინტერესებს ისე, როგორც ამას

მოითხოვს განუვითარებელი საქართველოს სოფელი,—
შედარებით განათლებულ მოღვაწისაგან!..

აღექს. ცხვეთაძე თვალსაჩინო პროტოტიპია სახალხო მასწავლებლის. მისი კეთილშობილური სული, როგორც გადმოგვცემენ, ვერ დატეულა ქალაქის მოკლე ასპარეზზე და თავის თავი თითონვე გადმოუტყორცნია სოფლად, სადაც ხალხს უფრო უჭირს, სადაც ხალხი სიბნელეშია და ყველაზე მეტად სჭირია ხელმძღვანელობა, საუკუნოებით შექედილ უფსკრულიდან ამოსაყვანად! აღექსანდრე ცხვეთაძემ მასზე დაკისრებული მოვალეობა, როგორც სახალხო მასწავლებელმა, პირნათლად შეასრულა, რასაც ამ წერილით ვერ ამოვწურავთ. მან ჭეშმარიტათ დაიმსახურა, როგორც მაშინ უწოდებდნენ ადგილობრივ: „პატარა ღმერთის“ სახელი, მისგან სიკეთე ქმნილი საზოგადოება ალბად შრომისათვის ძვირფას ძეგლს დაუდგამს საუკუნო სახსოვრისათვის!

არ არის დღეს საგარეჯოში არც ერთი კულტურული დაწესებულება, რომ იგი თეატრის დაარსების წელთან ახლოს არ იდგეს; ასეთია „ეპო“, ბანკი, შკოლა და სხვა, რომელთა დაარსების უშუალო ხელმძღვანელი და ინიციატორი ყოფილა ჯერ აღექს. ცხვეთაძე, ხოლო შემდეგში პატივცემული ნიკო ავალიშვილი.

როდის დაიდგა პირველი წარმოდგენა საგარეჯოში. აი, საკითხი: რომლის გარშემოც დიდ გაუგებრობა დაიბადა ამჟამად იქაურ მოწინავე საზოგადოებაში!.. სამწუხაროთ. უნდა ითქვას, რომ წერილობითი დოკუმენტები არაფერი მოგვეპოება ამის შესახებ და ძალაუვნებურათ უნდა დავემყაროთ ავტორიტეტებს, რომელთაც პირველ წარმოდგენაში მონაწილეობა მიუღიათ და ცოცხალი მოგონებებით აღადგენენ წარსულის სურათებს! არიან ისეთი პირნიც, რომელთაც, თუმცა მონაწილეობა არ მიუღიათ პიესაში, მაგრამ ასე თუ ისე, ან დასწრებით, ან გადმონაცემით შეუძლიანთ ისეთი ცნობების მოწვდა, რომლის შემოწმე-

ზის შემდეგ საკითხი ნათელი ხდება; რომ ეს გაუგებრობა ერთხელ და სამუდამოთ ავიცილოთ თავიდან და ამით თეატრის ისტორიისათვის შევქმნათ სწორი წერილობითი დაკუმენტი, ამიტომ ჩვენ ამ საკითხის გამოსარკვევად ცოტა მეტ ხანს შევჩერდებით!

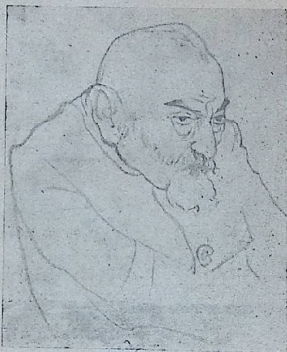

ლევან ჩერქეზიშვილი.

ავტორიტეტები, რომელთაც ჩვენ ამჟამად უმთავრესად ვემყარებით, არის ორი, რომელთა შორის არც ისეთი დიდი რადიკალური განსხვავება არსებობს, მაგრამ ორი წელიც ისტორიისათვის მაინც ღირებულებას წარმოადგენს. პირველი ავტორიტეტი ეს არის პატივცემუ-

ლი ნიკო ავალიშვილი. მისი აზრით, პირველად საგარე-
 ჯოში წარმოდგენა დაიდგა 1878 წელს, ამის დასასაბუ-
 თებლათ ავალიშვილი თავის მოგონებაში უკავშირებს
 „იერის“ დამზღვევ ამხანაგობის წესდების“ დამტკი-
 ცებას და იმავე საზოგადოების დაარსებას საგარეჯოში;
 ამასთანავე ერთად იგი გულწრფელად აღიარებს იმასაც,
 რომ: მაშინ ყოველივე საქმეს ვიწყებდი თბილისიდან და
 სოფელთან ახლო კავშირი არ მქონია-ო, ხოლო 1875 წ.
 მომინდა ოჯახურ ნიადაგზე ხანდისხან საგარეჯოში მო-
 სვლა, რის დროსაც დაიბადა განზრახვა წარმოდგენის
 გამართვის-ო. 1877 წელს ზემოხსენებულ წესდების
 დამტკიცება მთავრობის მიერ, ილია ქავჭავაძის დახმა-
 რებით მოხერხებულა და პატ. ავალიშვილსაც ამის შემ-
 დეგ ხშირ-ხშირად დაუწყია სიარული საგარეჯოში, და
 მხოლოდ საზოგადოების დაარსების შემდეგ (1878 წ. 1
 იანვარს) მოხერხდა მისი ინიციატივა—რეჟისორობით
 პირველი წარმოდგენის „პეპოს“ დადგმა. მეორე ავტო-
 რიტეტი არის საზოგადოების დამსახურებული მოღვაწე
 იერემია გულისაშვილი, მისი გადმოცემით, პირველი
 წარმოდგენა აქ დაიდგა 1876 წელს, ამის დასასაბუთებ-
 ლათ მოჰყავს თავის ბავშვობა და კერძოთ კი მოწაფეო-
 ბის პერიოდი; მისი თქმით: სასწავლებელში მამას გაუგ-
 ზანია 1872 წელს 9 წლისა, ხოლო ოთხი წლის მერე მის
 ძმას იოსებს უკან ჩამოუყვანია (ე. ი. 1876 წელს) სხვა-
 დასხვა მიზეზების გამო; ეს ამბავი მომხდარა შემოდგო-
 მაზე. განსვინებული ალექსანდრე ცხვეთა-
 ძე თბილისში მასწავლებლათ ყოფილა, სადაც თურმე
 იერემიაც მასწავლებლად ითვლებოდა; „ვერ წარმოიდ-
 გენტ ჩემს გაკვირვებას.—ამბობს იერემია,—როდესაც
 ჩემმა ძმამ იოსებმა მითხრა, რომ ალექს. ცხვეთაძესთან
 უნდა წაგიყვანო, საქმე გვაქვსო“, და როგორც ეტყობათ,
 წასულან კარგი სანოვაგით, აქ ავტორი იგონებს ბავ-
 შვურ გულწრფელ განცდებს, რაც ჩვენი ისტორიის პირ-
 დაპირ დანიშნულებაში არ შედის;—„თხუთმეტი წუთის

შემდეგ, — განაგრძობს იერემია, — მე და განსვენებული ცხვეთაძე ერთმანეთს ვეხვეოდით“!... სალამ-ქალამის; შემდეგ მათ დაუწყიათ თავიანთი „საქმე“ და ეს საქმე გამომდგარა რეპუტიცია, რომელიც ერთი კვირის შემ-

ნიკო ავალიშვილი.

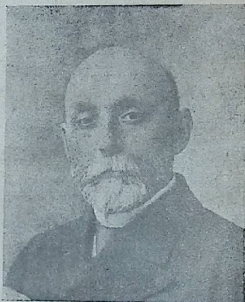
დეგ განუხორციელებიათ კიდევ! პიესის ჩატარების დროს ისეთ მოვლენას ვჭონია აღვნიშნავ, რომ არ შეიძლება ბავშვის მენსიერებაში ფართოდ არ აღბეჭდილიყოს, სახელდობრ: დაუდგამთ თვით ცხვეთაძის პიესა, რომელსაც სათაურათ ვჭონია „ბედნიერი ქორწილი“, სადაც თურმე ქალის როლს (პატარძალი) ასრულებდა გარეჯელი ალექსი ხოხობოვი, ქალურ ტანისამოსში გამოწყობილი, როგორც ეტყობა ქალი უნდა კუზიანი ყოფილი-

ყო და აი სწორედ პატარძლის სცენაზე გაყვანის დროს შემოხსენებული ხოხობოვი შემკრთალა და მოუგლეჯია კუში, გაუხდია ტანისამოსი და ტირილითა და ღრიალით გადამხტარა ფანჯარაზე და გაქცეულა. რეჟისორი ჩავარდნილა სასოწარკვეთილებაში და ძალაუწებურათ ჩამოუწევია ფარდა, მიუხედავად მოუხედა და დაუნახავს 12 წლის იერემია და, როგორც თითონ გადმოგვცემს, „შენს იქით ვზა არა გქვაქს“-ო, ხელდახელ ჩაუცმევიათ ქალურად, შეუსწავლებიათ ორიოდ წუთში მიხვრა-მოხვრა—ტანის გრაცია, ცოდაოდენი სახის მიმიკა და ძალის-ძალათ გამოუყვანიათ სცენაზე, რის დროსაც თითონ მასაც უპირებია გაქცევა, მაგრამ ბოლოს „ბედს“ დამორჩილება და პიესის ჩატარების საშუალება მიუცია რეჟისორისათვის.

ასეთია ორივე ავტორიტეტის გადმოცემანი, თუ ჩვენ მცირეოდენ ანალიზს გავაკეთებთ, დავინახავთ იმას, თუ რომელი წელია საგარეჯოში თეატრის დასაწყისათ, ჩემის აზრით ურყეველი ქეშმარიტებაა ის, რომ 1876 წელი არის საგარეჯოს თეატრის პირველი წელი და აი რატომ: პატივცემულ ნ. ავალიშვილს არავითარი წერილობითი დოკუმენტი მაშინდელი დროის არ წარმოუდგენია, რომ დავრწმუნდეთ 1878 წლის აუცილებლობაში; ისე კი მოგონებით შეიძლება გამოჩეს ან და, როგორც თითონ ამბობს: „თბილისიდან ვიწყებდი ყველა საქმეს და სოფლად არა ვტრიალებდი“-ო, ადვილი შესაძლებელია მის აქ არ ყოფნის დროს სხვა ვინმემ მოჰკიდა ხელი ამ დიდ საქმეს, თავის თავად ცხადია, პირველი წარმოდგენა (და ისიც სოფლად!) ვერ იქნებოდა ისეთი მნიშვნელობის ან და გრანდიოზული ხასიათის, რომ მაშინდელი პრესა აეხმაურებინა და თბილისში მყოფს გაეგო ეს ღირსშესანიშნავი ამბავი; არც იმდენათ დიდ აღფრთოვანებას გამოიწვევდა მასაში, რომ ავალიშვილი, როცა სოფლად დაბრუნდებოდა მისთვის ეამბნათ ენტუზიაზმით და სიხარულით. რაც მის მეხსიერებაში უსათუოდ

საუკუნოდ აღიბეჭდებოდა, მეორე მხრივ არიან მოწმენი, რომელნიც ადასტურებდენ იმ წარმოდგენის გამართვას, რომელსაც ნ. ავალიშვილი აღიარებს საგარეჯოში თეატრის დასაწყისად, აქ ისეთი მნიშვნელოვანი ამბები მომხდარა, რომ არავის არ დავიწყებია და მშვენივ-

იერემია გულისაშვილი.

რათ ახსოვთ წელიც და თვის რიცხვიც. თვით იერემია გულისაშვილსაც მოჰყავს თავის მოგონებაში „პეპოს“ დადგმა 1878 წ., მაგრამ არა პირველი იყო ეს წარმოდგენა, არამედ ან მესამე, ან მეოთხე. ამრიგად ყველასათვის ნათელია ის, რომ პატივცემული ავალიშვილს, ვინაიდან სოფელთან ზემო ნათქვამ დროს. ახლო კავშირი არ ჰქონია, . არ შეეძლო თავის იქ არ ყოფნისას გაეგო ის, თუ რა დიდ ნაბიჯს სდგამდა ისტორია საგარეჯოში; მეორე მხრივ წარმოდგენები გვიან-გვიან იდგმებოდა, ალ-

ბად ხალხში წინა წარმოდგენები დავიწყებას ეძლეოდა და ამიტომაც არის, რომ ავალიშვილს, მის მიერ პირველად დადგმული წარმოდგენა ჰგონია საგარეჯოში თეატრის დასაწყისათ; რაც შეეხება იერემია გულისაშვილის გადმონაცემს, ეს უფრო მთლიანად ქეშმარიტებას შეიცავს. რადგან ცნობილია, რომ ბავშვისათვის სკოლაში შეყვანა—იქიდან გამოყვანა,—ისეთი დიდი მნიშვნელობის მქონეა მოწაფის ცხოვრებაში, რომ შეუძლებელია დაავიწყდეს მას სოფლად შეხვედრა საყვარელ მასწავლებელთან, ბავშვური ენტუზიაზმი სოფელში დაბრუნების გამო, სიცოცხლეში პირველად რეპეტიციას დასწრება, სხვისი სცენიდან გაქცევა და მისი მოულოდნელად „გაარტიტება“, ეს იმდენათ გრანდიოზულ შთაბეჭდილებებს მოახდენდა ბავშვზე, რომ იგი შეუძლებელია დავიწყებული იქმნეს საუკუნეობის მანძილზე და ც-კი; მეორე მხრივ არსად იგონებს პატივც. ავალიშვილი ასეთ შემთხვევას, რომ ვინმე ხოხობოვი სცენიდან გაქცეოდეთ, ეს ფაქტი კი რომ მომხდარა—უდავოა, და თუ ავალიშვილმა პირველი წარმოდგენა გამართა საგარეჯოში ზემოთ თქმული შემთხვევა მას შემდეგ უნდა მომხდარიყო, მაგრამ ეს ასე არ მომხდარა. წინააღმდეგ შემთხვევაში შეუძლებელია, რომ არ იყოს მოგონებაში აღნიშნული ასეთი კომიკური მოვლენა! მაშასადამე, გვრჩება ის, რომ პირველი წარმოდგენა იქმნა გამართული არა 1878 წელს, როგორც ავალიშვილს გონია, არამედ 1876 წელს. არ შეიძლება ფაქტის ნათელსაყოფად არ დაუმატოთ სხვა მოწმეთა ჩვენებაც, ასე, მაგალითად: პირველი წარმოდგენის რეჟისორი პატივც. ლევან ჩერქეზიშვილი ყოფილა ნათლია მკედლიშვილისა, რომლისთვისაც, როგორც ნათლიედდასთვის დაუბატიჟია რეჟისორს ახალ „სანახაობაზე“ დასასწრებლად, მაგრამ იმაჟამად მკედლიშვილისა ყოფილა ფეხმძიმეთ და უარი შეუთვლია, არ გასულა ორი კვირა, რომ მკედლიშვილისას ჰყოლია ვაჟიშვილი გიორგი.—საიუბილეო

კომისიის გამომკვლევ სექციამ გადასინჯა გიორგი მჭედლიშვილის მეტრიკული წელი საამისო დავთარში და აღმოჩნდა იგი დაბადებული 1876 წელს. დღეს გიორგიც ცოცხალია და მისი დედაც, რითაც უფრო ადვილდება ზემო ნათქვამ წლის დადასტურება, გარდა ამისა საზოგადოებიდან ამავე წელს ამოწმებენ პატივც. იოსებ ქურ-

ალექსანდრე მჭედლიშვილი. (გარდაცვ.)

დოვანიძე, ს. არუთინოვი, თვით პირველი რეჟისორი ლევან ჩერქეზიშვილი, რომელმაც წერილობითი ცნობა მოგვაწვრდა, და სხვები. ასე რომ ისტორიული კვლევები შემდეგ ხელთა გვრჩება საგარეჯოში თეატრის დასაწყისათ ერთად-ერთი წელი, სახელდობრ 1876 წ., რომელიც ყოველმხრივ გამართლებული და უკვე მიღებულია საზოგადოების მიერ, მთლიანად და ურყევლად...

როგორც მკითხველი დაინახავს, პირველი წარმოდგენა დაიდგა საგარეჯოში 1876 წელს. ამ წარმოდგენის მთავარი ინიციატორი და იდეური ხელმძღვანელი

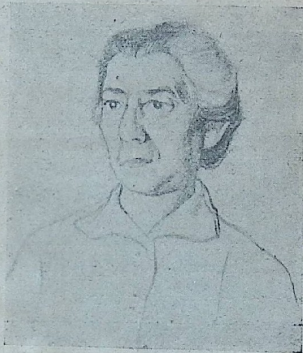
ყოფილა განსვენ. ალექს. ცხვეთაძე, ხოლო რეჟისორად პატივც. ლევან ჩერქეზიშვილი. დაუდგამთ თვით ალექს. ცხვეთაძის პიესა „ბედნიერი ქორწილი“-ს სათაურით; დარბაზი მოუწყვიათ შენობაში, რომელსაც დღეს საგარეჯოში ეძახიან ზემოთა სკოლას და რომელიც მაშინ ახლად ყოფილა დასრულებული; სცენა ქონიათ პრიმიტიულად მოწყობილი; სახელდახელოთ გამართულ სცენაზე სამ გვერდზე ყოფილა ჩამოფარებული ტილოს ზეწრები, სკოლის ოთახიდან აულაგებიან პარტები, შეუგროვებიან ოჯახებში სკამები და ისინი ჩაუმწყრივებიან. დარბაზი მთლიანად სავსე ყოფილა ხალხით (ალბად ახალ სანახაობით დაინტერესებულან).

მონაწილეობა მიუღიათ: ალექსანდრე ცხვეთაძეს, მის ძმას იოსებს, ლევან ჩერქეზიშვილს, იოსებ გულისაშვილს და, რადგან მაშინ ვერ მოუხერხებიათ სცენაზე ქალის გამოყვანა, ადგილობრივ ვაჟ-მოწათესათვის ალ. ხოხობოვისთვის ჩაუცმევიათ ქალურად პატარძლის როლში, როგორც ეტყობა პატარძალი უნდა კუხიანი ყოფილიყო, ხოხობოვი სცენაზე გავლის წუთებში შემკრთალა, მოუგლეჯია კუხი, გაუხდია მოსართავებიტანისამოსი და ტირილითა და ღრიალით გადამხტარა ფანჯარაზე და გაქცეულა, რის შემდეგაც 12 წლის იერემიასთვის უტაცნიათ ხელი, საჩქაროთ ჩაუცმევიათ, ცოტაოდენი დაურიგებიათ და გამოუყვანიათ სცენაზე ძალისძალათ-იძულებით და კინალამ მასაც უტირნია!..

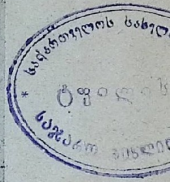
პირველი წარმოდგენა იმდენად დამაკმაყოფილებელი გამომდგარა საზოგადოებისათვის, რომ მათ დაუწყვიანთ თხოვნა ხშირ-ხშირად გვიმართეთ ასეთი სანახაუბრო. მეორე წარმოდგენა დაიდგა იმავე ზამთარს, ვინაიდან პირველი პიესა ჩაატარეს გვიან შემოდგომაზე, ჩვენ ვფიქრობთ, რომ მეორედ თეატრი უნდა გაეპართად 1876 წლის ან ნოემბერში, ან დეკემბრის დასაწყისში... დაუდგამთ „ძუნწი“ გიორგი ერისთავისა, იმავე სკოლის დარბაზში, კვლავ ლევან ჩერქეზიშვილის რეჟისორო-

ბით. ამ პიესის დადგმის დროსაც იმდენად დამახასიათებელ მოვლენებს ჰქონია ადგილი, რომ ყოველად შეუძლებელია მოგონების სისწორეში ეჭვი შევიტანოთ. ძუნწის როლს ასრულებდა თურმე თვით რეჟისორი ლევან ჩერქეზიშვილი, ვინაიდან მაშინ გრიმები იშვიათი ხილი ყოფილა, ცხვირი ამოუჭრია ნილაზიდან და ის გაუ-

423
K 1

ლიზა ვაშაკიძე.

კეთებია, მაგრამ მოქმედების დროს ცხვირი მოვარდნია და დაუკარგია, რასაც მოჰყვოლია საერთო სიცილ-ხარხარი, თუმცა ბევრი უძებნიათ, მაგრამ ვეღარ უბოვიათ... ამავე პიესაში თამაშობდა თურმე შიგნითკახეთიდან თონლიაურში სტუმრად მოსული ქალი ვინმე მარო მაყაშვილი, რომელიც სცენაზე მოქმედების დროს შემკრთა-

ლა და ერთ ადგილას სულ გაჩუმებულა კიდევ და დაუწყია ბავშვივით კანკალი. ძუნწის აღმსრულებელს, იმავე დროს რეჟისორს პატივც. ჩერქეზიშვილს დაუყვონია ყველასათვის გასაგონათ: „ხელი მაინც მკარ და გამაღვიძე, თუ ენა ჩაგვიარდა“-ო. (ეს იმ დროს მომხდარა, როდესაც ძუნწი კუბოში წევს).

1876 წელმა ახლად აადგმევინა საგარეჯოს თეატრს ფეხი და „ძუნწით“ „სეზონი“ დაამთავრა. შემდეგი წარმოდგენა უკვე 1877 წელს დაუდგამთ, ეს მაშინ, როდესაც რუსეთ-ოსმალეთს შორის ომი უკვე ყოფილა გაჩაღებული. თეატრის დარბაზათ ისევ ის სკოლის შენობა ჰქონიათ, მონაწილეობა მიუღიათ ისევ იმ პირთ, ხოლო ქალების როლში გამოსულან იმავე სკოლის მოწაფენი სედრაკ არუთინოვი და აწ გარდაცვალებული ნიკოლოზ ჭურდოვანიძე. ამის შემდეგ როგორც სჩანს—წარმოდგენების მართვა აღარ უნდა შეწყვეტილიყო—და ჩვენ ვფიქრობთ, რომ, ეინაიდან საგარეჯოში 29 ივნისი (ქ. ს.) პეტრეპავლობა დღე დიდ ტრადიციულ დღესასწაულათ ეყო მიჩნეული, ამ დღით, ყოველთვის უნდა გამართულიყო წარმოდგენები, რასაც ადასტურებენ სათანადო მოგონებებში ძველი მოწმენიცი! 1877 წელს ზაფხულში სად ან რა პიესები დაიდგა, ჩვენ ამის შესახებ არა გვაქვს დაწერილებითი ცნობები, ხოლო 1878 წლის ზაფხულს, ი დაუდგამთ „პეკო“ სუნდუკი ანცისა, ბაქრაძის მიერ ქართულად ნათარგმნი—სომხურიდან. იმ ხანებში პატივც. ნიკო აკალიშვილი მიუტრიალდა სოფელს და შეუდგა წინასწარ მუშაობას საზოგადოება „ეპოს“ დასაარსებლად, რაც სისრულეში იქმნა მოყვანილი 1878 წლის 1 იანვარს. ნიკო ავალიშვილი საკმაოდ ცნობილია, საქართველოში, როგორც საზოგადო მოღვაწე და როგორც ასეთს, თავისუფლად შეეძლო სათანადო ხელმძღვანელობის გაწევა ახლად ფეხ ადგმულ თეატრისა, მან გაცირო ისეთი ყმაწვილ კაცობა, რომელთაც ჰქონიათ უნარი სცენაზე მოღვაწეობის და 1878

წელს პეტრეპავლობა დღეს მათი შემწყობით დაუდგავს კიდევ „პეპო“. — შემოსენებული პიესა დაუდგამთ ბაზრის ქუჩაზე გარსიაშვილის ეზოში, — ეზო იმისთვის აურჩევიათ, რომ წინასწარ სცოდნიათ, რომ მადა აღძრული

ვანო მჭედლიშვილი.

ხალხი აღარ დაეტეოდა სკოლის დარბაზში; სცენა გაუმართიათ სახლის აივანზე. აივნის წინ მდებარე ეზოში ჩაუმწყრივებიათ ოჯახებში ნათხოვნი სკამები, — პიესაში მონაწილეობა მიუღიათ: შაქრო გულისაშვილს (კაკული), ნიკოლოზ ოქრომჭედლიშვილს (გიგო), ბარბარე მჭედლიშვილს (მუშანა), რაფიელ ზუკაკიშვილს (წიმშიმოვი), ვანო მჭედლიშვილს, იერემია გულისაშვილს, საგანელის მეუღლე — იოსელიანის ქალს (კეკე) და სხვებს. ამ წარმოდგენას იმოდენა ხალხი დაესწრებია, რომ ეზოც აღარ

იტევდა თურმე. ბილეთებიც აღარ იშოვებოდა და ბევრ-
მა მოიწადინა უბილეთოთ შესვლა. მაგრამ არ გაუშვეს;
აგერ აიხადა ფარდა და მაყურებლის წინაშე წარსდგენ
გრიმებში გამოწყობილი მსახიობები, მაგრამ ამ დროს,
გულდაწყვეტილს, კარში დარჩენილებს, აუტეხიათ ქვის
სროლა, ერთი ქვა მოხვედრია ავეტიქ არუთინოვს თავში
და სისხლს დაუწყია ჩქეფვა, ხალხი არეულ-დარეულა,
შეიქმა მღელვარება, საქმე იქამდის მისულა, რომ ჩხუბ-
ში გრიმებში გამოწყობილი მსახიობებიც ჩარეულან, ხალ-
ხი დაუშოშმინებიათ. ქვის მსროლელთა მთავარი ხელ-
მძღვანელი ვასილ რევაზოვი დაუჭერიათ. მაგრამ იარა
ვერ გამრთელებულა და ერთხელ არეული ხელხი ველარ
დამშვიდებულა, რის გამოც ზემოხსენებული წარმოდგენა
ჩაშლილა. შემდეგ პიესისათვის დაუწყია მზადება ნიკო
ავალიშვილს, მას ამჟამად სათანადოთ შეურჩევია ხალ-
ხის სულიერ საზრდოსათვის აღდო და 1878 წლის
ზაფხულს დაუდგამს „არსენა“—ალექსანრდე ყაზბე-
გისა. ეს პიესა დადგმულა ქურდიანთ კალოზე. კალოზა
უკვე მორჩენილი ყოფილა, კალოზე ჩაურგიათ ხის მწვან-
ე ტოტები—ტყისათვის და პიესა მშვენიერათ ჩაუტარე-
ბიათ. აქვე უნდა აღინიშნოს ის თავგანწირული და
მხურვალე მუშაობა, რომელსაც აწარმოებდენ ზემოთ
დასახელებული მსახიობნი; ყველაფერში ისინი ყოფი-
ლან: მსახიობნიც, სცენის მომწყობნიც, საამისო ფიცრებს
თურმე ეზიდებოდენ სხვადასხვა უბნებიდან და როგორც
გადმოგვცემენ თითონვე: „ხშირად ზურგზე ტყავი გვქონ-
და გადამძვრალი, ფიცრების ზიდვით!“—ო. მაგრამ ჩვენ
მაინც ვმუშაობდით, რალაც ზე-აღმტაც სიხარულით—სი-
ხალისით და თავდავიწყებითო“. სწორეთ, რომ დიდ
ჯილდოს და დიდების ღირსნი არიან ჩვენი თეატრის ძვე-
ლი მუშაკნი! ამ ხანებიდან თეატრალური მოძრაობა საკ-
მაოდ განვითარდა, მას მოჰყვა აგრეთვე სხვადასხვა კულ-
ტურული დაწესებულებები, „ეპო“, ბანკი (ეს უკანასკ-
ნელი დაარსებულია სასოფლო სკოლის ზედამხედველის

ბესარიონ ლოღობერიძის ინიციატივით და ხელმძღვანელობით), სამკითხველო და სხვა. საგარეჯოში დაიწყო საზოგადოებრივ ცხოვრების მაჯის ცემა. თეატრი ერთადერთი იყო, რომელიც ამ ხანებიდან თავის გარშემო იკრებს ყოველგვარ კულტურულ მოძრაობას. დაწყებულ საქმეს განაგრძობდნენ თბილისიდან საგარეჯოთ ჩამოსუ-

ბარბარე მკედლიშვილი-აღნიაშვილისა.

ლი ადგილობრივი მცხოვრებნი მოწაფეები, რომელნიც ყოველ ზაფხულს სამ ან ოთხ წარმოდგენას მაინც ჩაატარებდნენ ხოლმე. ძველი რეჟისორებიდან ჩერქეზიშვილი აღარ ჩანდა, ალექსანდრე ცხვეთაძე ახლა სხვა საქმეებზე გაიტაცეს. ავალიშვილიც სამსახურის გამო 1882 წლიდან გადიყვანეს სხვა მხარეს. მაგრამ ყველა ამას ვერ შეუწყვეტია საგარეჯოში თეატრის ერთხელ დაწყებული საქმე, მას განაგრძობდნენ ზემო ნახსენები მოწაფეობა და ახალი ენერგიული ძალები. ყოველ შემთხვე-

ვაში, ზაფხული ისე არ გაივლიდა, რომ აქ პეტრე-
კავლობა დღეს წარმოდგენა არ გამართულიყო. სამწუ-
ხაროთ ჩვენ არა გვაქს ხელში არაფითარი წერილობითი
ცნობები, რომ ამით შესაძლებელი გახდეს აღდგენა იმი-
სა, თუ როდის რა პიესები დადგეს. ზემოხსენებული წარ-
მოდგენებიც, — რადგან წერილობით საქმეებს არ აწარ-
მოებდენ. — ალბათ მენსიერებიდან ამოიშლებოდა, რომ
რაიმე არაჩვეულებრივ მოვლენას არ ჰქონიყო ადგილი,
შემდეგ კი, როდესაც ხელმძღვანელნი საკმარისად და-
ხელოვნდნენ წარმოდგენების მართვაში. თავის-თავად
ცხადია ზემოთკმულ მარ ხი' მოგია ებას ადგილი აღარ
ექნებოდა, რომ ამით დიდი შთაბეჭდილებები აღბეჭდი-
ლიყოს დამსწრებზე, რაც გაადვილებდა შემდეგში მო-
გონებებს და წლების აღდგენას; ყოველ შემთხვევაში
ჩვენმა თეატრმა თავისი მოქმედება დაიწყო კომიზმით
და შემდეგში თანდათანობით სერიოზულ სახეს ღებუ-
ლობდა.

1880 წლიდან საგარეჯოს მსახიობნი იმდენად და-
ხელოვნდნენ, რომ გასცდნენ თავიანთ სოფლის არეს და
წარმოდგენების მართვა დაიწყეს მეზობელ სოფლებშიც
(მაგ., პატარძელს, თოსლიაურს, გიორგიშინდას). ასე,
მაგალიდათ: იერემია გულისაშვილის და ნიკოლოზ ოქ-
რომჭედლიშვილის ხელმძღვანელობით 1882 წელს გა-
იმართა წარმოდგენა სოფელ პატარძელში. აქ მოთამა-
შენი სულ ვაჟები ყოფილან, სადაც ქალი იყო საქირო—
ქალურად ჩაცმულან და ქალურ ხმაზე ლაპარაკისათვის
თურმე სასაცილოდ წიკვინებდნენ. სხვაგანაც ყოფილა ჩა-
ტარებული წარმოდგენები, მაგრამ ვისი ხელმძღვანე-
ლობით ან როდის, — ეს კი არავის ახსოვს...

1895 წელს საგარეჯოს თეატრმა დაიწყო ქველ-
მოქმედობა. მას პირნათლად ესმის თავის მოვალეობა და
ცდილობს საზოგადოებას გაუწიოს შეძლებისდაგვარად
აქტიური დახმარება ასე მაგალითად, ხსენებულ წელს

გამართულ წარმოდგენების შემოსავლიდან ადგილობრივ სკოლის ღარიბმოწაფეობას უყიდეს ხალათები და სსვა გაჭირვებულთ კაბები და საერთოდ ტანსაცმელი.

დარუსია მაისურაძე.

თეატრმა დაინტერესა საზოგადოება (სოფლად საზოგადოება გლენკაცობას ჰქვია) და ალბათ ეს იყო მიზეზი, რომ 1894 წელს დასდგეს ცოტათ თუ ბევრათ ისეთი რთული პიესა, როგორიც არის გუნიას „და-ძმა“. დაუდ-

გამთ ქურდიანთ სამხე ჩარდახზე, სადაც ღარბაზი ყოფი-
ლა მოწყობილი, ხოლო სცენა გაუმართავთ კალოზე,
მონაწილეობა მიუღიათ: ელენე ბილანიშვილს (მარინე),
ზაქრო ბილანიშვილს (გიორგი), ლენტო გულისაშვილს
(გიორგი) და სხვებს. წარმოდგენა, მიუხედავთ ტეხნი-
კურ დაბრკოლებისა, მშვენივრად ჩაუტარებიათ, განსა-
კუთრებით ალტაცებაში მოუყვანია საზოგადოება ლენ-
ტო გულისაშვილის მოხდენილ და ცოცხალ თამაშს.
1895 წელს ზაფხულში დაუდგამთ „ციმბირელი“. უმ-
თავრესი მონაწილეობა მიუღიათ იგივე ბილანიშვი-
ლებს. როგორც გადმოგვცემს ალექს. არუთინოვი.

1896 წელს ქურდიანთ კალოზე გაუდგამთ „თამარ-
ბატონიშვილი“. როგორც დამსახურებული მსახიობი
ლიზა ვაშაკიძე გადმოგვცემს, მონაწილეობა მიუღიათ
ბილანიშვილებს (დებს და ძმებს); სცენის მომწყობნი
სოლიკო და გიგო ქურდაშვილები; პიესაში მონაწილეო-
ბა მიუღიათ. გარდა ბილანიშვილებისა, ლიზა ვაშაკიძეს
და სხვებს. რომელთა გვარებიც ისტორიისათვის გამო-
ურკვეველი რჩება. 1897 წელს სხვა პიესების გარდა და-
უდგამთ დ. ერისთავის „სამშობლო“, სადაც მონაწილე-
ობა მიუღიათ მეზობელ სოფლის სცენის მოყვარეთაც-
ასე, მაგალითად: იოსებ იმედაშვილს (შაჰი), დათიკო ნა-
ხუცრიშვილს (ლეონიძე); ადგილობრივთაგან: ლენტო
გულისაშვილს (ხიმშიაშვილი, დარო გარსიაშვილს
(ფაიხონი), თამარ ავალიშვილს (გლენის დედაკაცი),
ლიზა ვაშაკიძეს (ქეთევან), კოლო ქურდოვანიძეს (გლენ-
ის ბიჭი); თათრის როლები შეუსრულებიათ სპ. ბეღია-
შვილს, სამსონ მკედლიშვილს და სხვებს. თუ როგორ
კმაყოფილებას ჰპოვებდა საზოგადოებაში ისეთი პიესები,
როგორიც იყო „სამშობლო“ და „თამარ-ბატონიშვილი“,
ამის თქმა მეტად ძნელია, მხოლოდ ეს კია, რომ ხალხი
ყოველთვის უამრავი ესწრებოდა.

1898 წელს აღსანიშნავია „არსენას“ დადგმა ხელ-
მეორედ. საერთოდ, უნდა ითქვას, რომ ისეთი პოპულია-

რული პიესა ფართო მასებისათვის, როგორც არის „არსენა“ შეიძლება ქართული თეატრის ისტორიაში მეორე არ მოიპოვებოდეს. გლენკაცობა არსენას მოქმედებაში ჰპოვებდა თავის მრავალსაუკუნიან ტკივილების მზიურ გადმოშლას და ამიტომაც იყო, რომ იგი მუდამ საყვარელ პიესათ ითვლებოდა საგარეჯოში. არამცთუ წინეთ.

დიმიტრი ჯაბადარი (გარდაცვ.)

არამედ დღესაც.—უახლოეს წლებში რამდენიმეჯერ დაუდგამთ კიდევ. ამ წარმოდგენის რეჟისორი ყოფილა საშა მჭედლიშვილი და, როგორც დამსწრეები გადმოგვცემენ, საგარეჯოს თეატრს მისთანა უანგარო მუშაკი და ძვირფასი რეჟისორი ნაკლებად ჰყოლია; არსენას როლი შეუსრულებია თითონ საშა მჭედლიშვილს, ნინოს როლი—ლიზა ვაშაკიძეს, სიდონიასი,—თამარ ავალიშვილს და სხვ. ხალხი, როგორც სხვა წარმოდგენებზე, აქაც უსაზღვრო დასწრებია და მადამდილი გლენობა დამთვრალა ხელოვნების ძლევათოსილ შარავანდედით, მიუ-

ხედავთ იმისა, რომ მრავალი ტექნიკური დაბრკოლება უშლიდა ხელს წარმოდგენას. ამიტომაც იყო, რომ ამ ხანებში ძლიერ გახშირებულა წარმოდგენების მართვა: 1885 წლიდან საგარეჯოში არც ერთი ზაფხული არ ყოფილა, რომ 4—5 წარმოდგენა არ დაედგათ; ასეთი სიხშირით, თავის-თავად ცხადია, ადგილობრივი მსახიობნი საკმაოდ მომწიფდებოდნენ; ამის დადასტურება შეიძლება თუ გნებავთ ისეთი სერიოზული პიესების დადგმითაც, როგორც არის, მაგ., „სამშობლო“. ერთი კი ცხადია, რომ დაწყებულ 1876 წლიდან, რაკი ერთი წარმოდგენა დაიდგა საგარეჯოში, მას შემდეგ აღარ შეწყვეტილა აქ თეატრის მოძრაობა და მოღვაწეობა, ყოველ შემთხვევაში, თუ შეწყვეტილა, თვეების მანძილზე და არა წლებისა.

1898 თუ 1899 წელს დაუდგამთ იერემია გულისა-შვილის პიესა „დრონი მეფობენ“. მონაწილეობა მიუღიათ: თვითონ ავტორს, ბაბო გულისაშვილს, ლიზა ვაშაკიძეს, სპ. ბედიაშვილს, სამსონ მჭედლიშვილს, ალექს. არუთინოვს, მიხ. მურმანიშვილს, კატო მაყაშვილს—გაბელაშვილს და სხვებს: ეს უკანასკნელი ძალით გამოუყვანიათ: როგორც ლიზა ვაშაკიძე გადმოგვცემს: ამბობდა, „სირცხვილია“-ო.

ასე და ამგვარათ მოაღწია საგარეჯოს თეატრმა 1900 წელს, აქ ერთი რამ უსათუოდ აღსანიშნავია, სახელდობრ ის, რომ თუ წინა წლებში თეატრის ხელმძღვანელთათვის ქალის სცენაზე გამოყვანა თავსატეხი საკითხი იყო, ამის შემდეგ ასეთი დაბრკოლება აღარ ელოდებოდათ წინ. ვინაიდან სოფლის ეკვიანმა საზოგადოებამ დასძლია ტრადიციებს, სირცხვილს, შეხედულე-ბაც გამოიკვალა (იყვნენ ისეთები, რომელნიც თეატრში გარყვნილების მეტს არაფერს ხედავდნენ!) და უკვე თავისი ქალიშვილები აღჭურვა სათანადო უფლებებით სცენაზე გამოსასვლელად. გაჩნდნენ ქალთა რიგებში: ლიზა ვაშაკიძე (დამსახ. მსახიობი), ბაბო და მინადორა გულისაშვილები, კატო გაბელაშვილი,—თუმცა იშვიათად, მაგრამ მაინც. ბილანიშვილის ქალებიც მოღვაწეობ-

დენ. ამის შემდეგ ხომ უფრო გაადვილდა საგარეჯოს თეატრის მოქმედებობა. საჭირო იყო ქალის მიერ ძველი მამაკაპური ადათების, ტრადიციების და კარჩაკეტილობის ჩინურ კედელზე გადასვლა. მისი გარღვევა, გადალახვა, რაც ზემო დასახელებულ ქალთა წარმომადგენ-

კოლა ქურდოვანიძე.

ლებმა შესძლეს. და ამის შემდეგ თეატრის განვითარებასაც ფრთები შეეხსა. ამ ხანებში წარმოდგენების დადგმა გადაუტანიათ სპირდონ ჯაბადარის ეზოში, შემდეგ გადასულან ზაქარია ქურდოვანიძის ჩარდახში, თუ რა პიესები დაიდგა, ამის შესახებ დაწერილებითი ცნობები არ მოგვეპოვება. მხოლოდ ერთი კი უნდა ითქვას: რადგან ბილეთები შემოღებული ყოფილა შესასვლელად, წარმოდგენაც უსათუოდ ფასიანი იქნებოდა. საინტერესოა რას ხმარდებოდა შემოსავალი და სწორეთ აქ არის ჩვენი ძველი მსახიობების უანგარობა და გულწრფე-

ლი მუშაობა აღსანიშნავი; მაშინ მსახიობი თავის შრომაში გასამრჯელოს არ იღებდა, და თუ წარმოდგენა ფასიანი იყო, შემოსავალი ხმარდებოდა საქველმოქმედო მიზნებს; ასე, მაგალითად, სამკითხველოსთან თეატრს მუდამ მტკიცე კავშირი ჰქონდა. საგარეჯოს თეატრმა საძირკველი ჩაუყარა სამკითხველოს 1888 წლიდან და შემდეგშიც სულ იმას ცდილობდა, რომ სოფლად ამ ყველაზე უფრო უსაქიროეს კულტურულ დაწესებულებას რაიმე გასაქირი არ დასდგომოდა. ამიტომაც იყო, რომ უფრო მეტ წილად სამკითხველოს სასარგებლოდ იდგმებოდა წარმოდგენები. ეს არის კიდევ იმის მიზეზი, რომ ჩვენს სამკითხველოს თავიდანვე ჰქონდა 3.000—5.000-მდე სხვადასხვა შინაარსის წიგნები, გარდა ამისა, ყველა მსახიობი მოვალე ყოფილა, რომ სამკითხველოს წევრი ყოფილიყო. რათა საწევრო გადასახადითაც უზრუნველყოთ სამკითხველოს არსებობა. გარდა აღნიშნულისა, წარმოდგენებიდან შემოსავალი ხმარდებოდა აგრეთვე რუსეთში წასულ ღარიბ სტუდენტობას; ამ მიზნით არა ერთი და ორი წარმოდგენა დაუდგამთ საგარეჯოში. როგორც ძველები გადმოგვცემენ, თეატრი შეძლებისდაგვარათ ეხმარებოდა აგრეთვე სხვა კულტურულ დაწესებულებებსაც.

1901 წელს საგარეჯოს თეატრმა იმდენათ შეითვისა ხელოვნება, რომ პეტრე-პავლობა დღეს დასდგეს მაშინდელ დროისათვის ურთულესი პიესა „დალატი“, რომელსაც უამრავი ხალხი დასწრებია, ისე რომ ბილეთები აღარ იშოვებოდა თურმე და ბევრი გულჩათუთქული გაშორდა წარმოდგენას (ალექს. არუთინოვის მოგონება).

1902 წლამდე საგარეჯოს თეატრმა მოიარა მაშინდელ ცოტათ თუ ბევრათ განვითარებით მაღლა მდგომ, ოჯახების კალოები, ჩარდახები, ეზოები და სხვა; ესლაკი, როდესაც თეატრის საქმიანობა საკმაოდ მომწიფდა, შეუძლებელი-ღა იყო აქა-იქ სიარული და მუდამ ადგილის ძებნა; ამასთანავე ერთად ძნელი იყო, რასაკვირ-

ველია. ფიცრების ზურგით ზიდვა: სკამების შოვნა, მიე-
ლი მოწყობილობის ხან აქეთ და ხან იქით თრევა. ამას
გარდა გამოჩნდნენ ისეთი ძალებიც, რომელთაც სისტემა-
ტიურ მუშაობისათვის დიდი ენერჯია გააჩნდათ. ესენი
იყვნენ: ქალები—ლიზა ვაშაკიძე, სოფიო ბერიძისა, და-
რო მამისურაძე, მართა ხატიაშვილი და სხვანი, ვაჟები—
იერემია გულისაშვილი, საშა ქურდიანი, იაშა ბერიძე,
კოტე მჭედლიშვილი, რეზო ჯაბადარი, ნ. ქვლივიძე, ნ.
ქურხული და სხვანი. აგრეთვე გამოჩნდა ისეთი თავდა-
დებული ხელმძღვანელი და გულმოდგინე მუშაკი საგა-

ნიკოლოზ ბაზიეროვი.

რეჯოს თეატრისათვის, როგორც იყო აწ განსვენებული
ალექს. (საშა) მჭედლიშვილი. ყველა ამ მიზეზებმა აიძუ-
ლეს საგარეჯოს თეატრის სცენის მოყვარენი, რათა დაე-
ქირაებინათ 1902 წლიდან გილაანთ ჩარდახი რეგუ-
ლიარულად წარმოდგენების გასამართავად. ამ წლიდან
იწყება საგარეჯოში წესიერი მოქმედება. მანამდე თუ
წარმოდგენების დადგმას შემთხვევითი ხასიათი ჰქონდა,
და ისიც ტრადიციულ დღისასწაულობზე. ამ ხნიდან ასე-
თი საღამოები ეწყობა ზამთარ-ზაფხულს გამუდმებით—
სისტემატიურათ. გილაანთ ჩარდახი მოაწყვეს შეძლების-

დაგვართ: სცენა მოაწყვეს; დეკორაციები შეიძინეს, რეკვიზიტი გააჩინეს, საკუთარი სკაძები დამართეს და სხვა.

ამ ხანებში დაიდგა შემდეგი პიესები: „პეპო“, „ციმბირელი“, „რაც გინახავს, ველარ ნახავ“, „ჯერ დაიხიონენ, მერე იქორწინენ“, „ხანუმა“ და სხვა. ზემოთ ჩამოთვლილ პირების გარდა იყვნენ კიდევ ახალი ძალებიც, სახელდობრ: ალექს., ვანო და ვასო მჭედლიშვილები, გულისაშვილი საზონა, არჩილი და ირაკლი ავალიშვილები, ვანო კვალიაშვილი, კოლა გულისაშვილი და სხვანი. წარმოდგენები მშვენიერად ტარდებოდა, განსაკუთრებით თავი ისახელა ვარო აღნიაშვილისამ. ასე გაგრძელდა გილაანთ ჩარდახში მუშაობა 1902 წლიდან 1909 წლამდე. ამ ხანებში წარმოდგენების გარდა, საზოგადოებამ დაიწყო სალიტერატურო საღამოების მართვა, ასე, მაგალითად, 1907 წელს, გამართული იქნა ილია ქავჭავაძის მოსაგონებელი საღამო. მისი ვერაგულად მოკვლის გამო; ამ საღამოზე დადგმული იქნა „დედა და შვილი“; ხოლო შემდეგაიშარტა დივერტისმენტი.

1909 წლიდან დასი გადადის შაქარა პეპანოვის სახლში, სადაც უფრო უკეთესი ბინა და დარბაზი იყო. გილაანთ ჩარდახში ყოფნის დროსვე (1902 წ.) ჩაისახა თეატრის ასაშენებლად ფონდის შექმნის იდეა, რა მიზნითაც ძალიან ხშირად იდგმებოდ ა წარმოდგენები; ბოლოს და ბოლოს როდემდინ-ლა შეიძლებოდა კერძო ბინების დაქირავება და ჩარდახებში სიარული?

1909 წლიდან, როგორც ვსთქვით, თეატრი გადადის პეპანოვის სახლში და აქ პირველად იქმნება საზამთრო და საზაფხულო სეზონები. და რეგულიარულად სდგამდენ პიესებს. 1910 წელს აურჩევს პირველი გამგეობა ეგრედ წოდებული „საგარეჯოს დრამატიულ საზოგადოებას“. მოუხდენიათ წევრთა აღრიცხვა, შეუქმნიათ მტკიცე ორგანიზაცია და აღრიცხვის შემდეგ შემოუღიათ საწევრო გადასახადები წევრთა შორის, ვინაიდან თეატრი არსაიდან სუბსიდიას არ ლებულობდა, ასეთი გადა-

სახადების შემოღება აუცილებელი ყოფილა. ამ ხანებში გამოსჩენია საგარეჯოს თეატრს ახალი თავგანწირული მუშაკი, რომელსაც ბევრი და დაუფასებელი ამაგი გაუწევია საგარეჯოს თეატრისათვის, ეს ყოფილა **საშა ქურდიანი**, რომელსაც, როგორც იტყვიან, „ხელოვნების სიყვარულის ცეცხლი სწვავდა“, თურმე, მაგრამ ისედაც ავადმყოფს მეტი ველარ შეუძვლია და მალე გამოსცლია ხელიდან საგარეჯოს საზოგადოებას.

სამსონ მჭედლიშვილი.

შემდეგში პიესების მუდმივი ხელმძღვანელი ყოფილა იერემია გულისაშვილი, რომლის რეჟისორობის დროსაც დაუდგამთ: „თამარ-ბატონიშვილი“, „სამშობლო“ „პეპო“, „მზის დაბნელება“, „არსენა“, „დრონი მეფობენ“, „ცხოვრება ბრძოლა“, „ტარტიუფი“ და სხვა. ამის შემდეგ იერემია გულისაშვილს, როგორც ეტყობა, მობეზრებია რეჟისორობა, და მისი მოვალეობა უკისრია ფრიად სიმპატიურ პიროვნებას და საზოგადოებისთვის საყვარელ მოღვაწეს ნიკო ლეუაევას, რომელსაც დაუდგამს, შემდეგი პიესები: „არსენა“ (არსენას როლი შეუსრულე-

ბია თვით ნიკო ლეყავას), „და-ძმა“, „პატარა კახი“, (პატარა კახის როლი უთამაშნია თბილისიდან ჩამოსულ ს(კ)ენის მოყვარეს—ალექსი მეტრეველს), „ჩვენი დროის გმირები“ და სხვა. 1910 წლიდან მუდმივი თანამშრომლები ყოფილან: კოლა ქურდოვანიძე, ნიკო ქურბული, არჩილ ქურბული, ერემია გულისაშვილი, ნიკო ლეყავა, დარუსია მაისურაძის ქალი, საშა ქურდიანი (დიდი მოამაგე). სონა ბერიძე. კოლა ქვლივიძე. ავალიშვილის ქალები, იაშა ანუაშვილი (ეს უკანასკნელი ყველაზე მეტს მუშაობდა და მუშაობს დღესაც) და სხვანი. სუფლიორებად ჰყოლიათ: იაკობ ფანოზიშვილი, მიხეილ გულისაშვილი და ალექსანდრე არუთინოვი. გარედან დიდ დახმარებას უწევდენ: პატივცემული ნიკო ბაზიეროვი, ექიმი ფალიაშვილი, ვასო მჭედლიშვილი და სხვა განათლებული ოჯახები, რომელნიც აწვდიდენ საჭირო რეკვიზიტს. ხელსაწყობებს და სხვას. როდესაც საზამთრო სეზონი დაუწყიათ დასს ვალი ჰქონია პირველ წელს 500 მანეთი, მაგრამ ერთი სეზონის დამთავრების შემდეგ ვალიც გაუსტუმრებიათ და მოგებაც უნახავთ, რაც გადაუდვიათ თეატრის ასაშენებელ ფონდისთვის.

ფონდის მოგონებასთან დაკავშირებით უნდა მოვიგონოთ ფრიად საყურადღებო მოვლენა: ჩვენ, როგორც ვიცით. თეატრის ასაშენებელ ფონდის შეგროვება დაიწყო 1902 წლიდან. ამ ხანებში საგარეჯოში დაიწყო სახალხო მოძრაობაც, რომელსაც სათავეში ედგენ სხვა და სხვა სოციალისტური პარტიების ხელმძღვანელები, როგორც ვიცით. უკვე 1901 წლიდან საგარეჯოში სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას ხელმძღვანელობდა: ამხ. ვანო ალიხანიშვილი. („ვანო გურული“-ს სახელწოდებით) და პარმენ გელაშვილი. ფედერალისტებისას—ბურჯანაძე, რეზო ჯაბადარი და კვალიაშვილი ვანო. ვინაიდან ყველა სოციალისტის ზნეობრივი მოვალეობა იყო, ყოველგვარ კოლტურულ მოძრაობისათვის ფართე გამოძახილით ეპასუხნა, ამიტომ ზემოხსენებულ პირთ დიდ და ენერჯია. შრო-

მა და ჯაფა გაუწევიათ თეატრის ფონდის გაძლიერებისათვის აგიტაციით. გლექაკობაში კეთილი ხმების გავრცელებით, სათანადო დირექტივებით და სხვა, რამაც უსათუოდ საფუძვლიანი გავლენა მოახდინა გლექაკობაზე, რომელიც ყველაზე მეტათ სოციალისტებს ენდობოდა. ხშირად ხდებოდა სოციალისტების და თეატრის ხელმძღვანელთა საიდუმლო კრებები ღონისძიებების გამოსამუშავებლად, ასე მაგალითად, 1902 წელს ერთ-ერთ ასეთ კრებას დასწრებია ამხ. ვანო ალიხანიშვილი.

ასეთი ერთსულოვნობის ბრალია, რომ, როდესაც დაქირავებულ პეპანოვის სახლში დასი გადავიდა სამოქმედოთ. ერთი წლის შემდეგ (1910 წელს) დღევანდელს თეატრის შენობას უკვე საძირკველი ჰქონდა ჩაყრილი. რითი აშენდა საგარეჯოს თეატრი? უმთავრესად კერძო შემოწირულობებით. თეატრმა საკმაოდ შეაყვარა ხალხს ხელოვნება და არ ყოფილა მაშინ ნივთიერად, ცოტაოდენად მაინც, ფეხზე მდგომი ოჯახი. რომ მას თავისი წვლილი არ შეეტანოს თეატრის ასაშენებლად: ბევრი აგურს სწირავდა. ბევრი კრამიტს. გლექაკობა ურემს ახმარებდა. ზიდავდა ქვასა და ქვიშას. ხე-ტყეს და სხვას, აგრეთვე რაც მთავარია, სცენის მოყვარეთა მიერ წვითა და დაგვით. თავგანწირული შრომით შეგროვილი თანხებით! თეატრის აშენების ხანაში მთავარი თაოსანი და ხელმძღვანელი იყო პატაევ. ნიკო ბაზიეროვი და სოლომონ გულისაშვილი. უკანაკაკობა თითქმის 190 მანეთი შესწირა. 1910—1912 წლამდე საგარეჯოს თეატრის შენობა უკვე დასრულებული იყო, ხოლო აკლდა შიგნით გამართვა-ლა, სათეატროდ. საამისო თანხები, როგორც სჩანს, აღარ გააჩნდათ და ალბათ, ეს იყო მიზეზი, რომ 1912 წლიდან თეატრის დაუსრულებელი შენობა გადასცეს ქირით საავადმყოფოსათვის კახეთის რკინის გზას, რომელიც იმ ხანებში გაჰყავდათ. შემოსული ქირით, შემოწირულობებით და კვლავ სცენის მოყვარეთა უანგარო შრომამ თავისი ჰქმნა და უკვე 1914 წელს მოხერხდა თეა-

ტრის შენობის ყოველმხრივ დასრულება. დასრულდა თეატრი და ამით საგარეჯოს და საერთოდ, საქართველოს კულტურის ისტორიაში ახალი სტრიქონი ჩაიწერა.

1914 წლიდან იწყება საგარეჯოს თეატრის მეორე ხანა.

თეატრი გაშენებულია მყუდრო ადგილას, ბაზრიდან ცოტა მოშორებით, სოფლის შუაგულს. თთქოს აქ ათვილი განგებ დაუტოვებიათ თეატრისათვის წინასწარ, ახლო-მახლო მცხოვრებნი არ მოიპოვებიან, გარშემო შემორტყმულია პატარ-პატარა ვენახები და საბოსტნე ადგილები. ქართული ძეძვით შეკრული-შეღობილი, ხოლო მათ შუა ადგილას მოსჩანს დაცემული ვაკე მოედანი, რომელსაც ირგვლივ ზღაპრული დევის მხედრებისავით შემორტყმია უხარმაზარი კაკლის ხეები. მოედანის თავზე და გვერდზე ჩარბის მადლიანი სათავის ანკარა წყლის რუები. მის ნაპირებზე სიამბარტავნით გაშლილა მწვანე, ხასხასა—ბუნების ხალიჩა—მეტადრე ნაწვიმარზე... ადგილი რალაც ჯადოსნურ მყუდროებით არის შეპყრობილი და ამ მყუდროებაში—მეტადრე მთვარიან წყნარ ღამეს, გამოსკვივის მისტიური საიდუმლოებანი. (აკი სახელიც ისეთი ჰქვიან: „ხატის კაკლები“). თეატრს ამ ადგილას ჩაეყარა საძირკველი და აქვე გაისმა დამატორობელი დიდნი ხელოვნების. კულტურის განვითარება-აყვავიბისა...

შენობა გაშენებულია მოედნის თავშივე. შენობა ქვითა და აგურიით არის ნაშენი. სიდიდის მხრივ სოფლისათვის საკმაოდ უნდა ჩაითვალოს. თუმცა ეს ასეა, მაგრამ თეატრს არ ამკობს სილამაზე. არც გარეგანი და არც შინაგანი, როგორც ერთგან. ისე მეორედან მას სჭირია შელესვა და გალამაზება: შინაგანი მოწყობილობა საერთოდ პრიმიტიულია და დღევანდელ თეატრისათვის შეუფერებელი. მაგრამ ასეა თუ ისე, თვითმპყრობელობის დროს, ესეც დიდ მიღწევათ უნდა ჩაითვალოს: „ყვავს კაკალი გააგდებინე“—ო. მაგონდება ქართული გამჭრიახი ანდაზა. ეხლა კი საბჭოთა ხელისუფლების დიდი იმედი

თეატრის გამგეობა

ზემოთ მარცხნიდან-მარჯვნივ: ალექსანდრე ბეღიაშვილი, სიმონ მთვარაძე. ქვემოთ: ალექსანდრე არუთინოვი, ვანო ღრეიძე, საშა მეზერიშვილი და ლენტო გულიასაშვილი.

გვაქვს და, ალბათ, იმ აღმშენებლობით, თავგანწირული, მუშაობის წყალობით, რომელსაც დღეს იგი ეწევა, გვაღირსებს თეატრის სათანადო სიმადლეზე დაყენებას, მთავარი კი ის არის, რომ აქ უნდა აქტიურად ჩაერიოს ახალი თაობა... ჩვენ ვიმედოვნებთ!..

საგარეჯოს თეატრმა 1914 წლიდან დაიწყო თავისი ახალი ხანა,—ფიცრების ზურგით ზიდვა, სკამებისათვის ღიჯინი, საჭირო ნივთების უქონლობა უკვე საკმარისათ მოისპო და ამით სცენის მოყვარეთ საშუალება მიეცა შეღავათიანი მოქმედებისა, აქვე უნდა აღვნიშნოთ ერთი ფრიად საყურადღებო მოვლენა: როდესაც დასი ახალ თეატრში გადავიდა სამოქმედოთ და იგრძნო, რომ უკვე სერიოზული მუშაობა უნდა დაეწყო და შეატყო, რომ მას საამისოთ, რეკვიზიტი და სხვა საჭირო ნივთები არ ჰქონდა, მოუწოდ ა საგარეჯოს საზოგადოებას და ამ მოწოდებამ ისეთი ფართო გამოძახილი ჰპოვა. რომ აუარებელი შესაწირები გაიღეს, ზოგი—სამოვარს სწირავდა, ზოგი—სკამებს, ჩაიდანს, ტანსაცმელს, ფარდაებს, მაგიდებს და სხვას. ასეთი მოვლენა დამამტკიცებელია იმისი, თუ რა დიდი ნდობა და სიყვარული დაიმსახურა ხალხში საგარეჯოს თეატრმა.

1914 წლიდან საგარეჯოს თეატრს შერჩენ ისევ ძველი მუშაკნი და ზოგი ახალი ძალაც მიემატა. ასე მაგ., კირა გარსიაშვილი, მ. სულთანიშვილი და სხვანი. წარმოდგენები იდგმოდა ყოველ კვირა—უქმით, ჯერ საშა ქურდიანის, ხოლო შემდეგ ნიკო ლეყაეას რეჟისორობით. უნდა ვთქვათ. რომ. რაკი თეატრი გააშენეს ხატი კაკლების მოედანზე, ხალხი აქ მარტო წარმოდგენებისთვის კი არ ეტანებოდა, არამედ დღესაც და მაშინაც შემოსხენებული ადგილი გადაიქცა მკვიდრთა დროს გასატარებლათ, აქ წესათ შემოიღეს საღამოობით სეირნობა და სოფლური ლხინების გამართვა. რა სასიამოვნოა მერე ღამით.—როცა ცის ბუმბერაზი მნათობი ამოვარდება ხოლმე კახეთის კურთხეულ ველიდან და დიდრონ კაკლების ჩაბუთულს

ოანდებში გაისმის ველური დაირის ბოხი ხმა „გარმონის“ წიკწიკი და მხიარული ჟივილ-ხივილი! თეატრის აშენებას ყველა დაუღალავი სიხარულით მოელოდა, მაგრამ ამ ხანებში წარმოდგენების მართვას ვერ ჰქონდა ისეთი მასიური ხასიათი, როგორც უნდა ჰქონიყო, ამის მიზეზათ სხვა არაფრის დასახელება არ შეგვიძლიან გარდა მსოფლიო ომისა. ამ ომმა, როგორც ვიცით, დიდი გავლენა მოახდინა. ძირ-ფესვიანად შეარყია საზოგადოების პოლიტიკურ-მორალური, სულიერი და ნივთიერი საძირკველი და საერთოდ ძნელია ამისთანა შფოთიან წლებში და არანორმალობაში წესიერი მუშაობა და ისიც სახელოვნო დარგში! რა დროს წარმოდგენა იყო, როდესაც მილიონი ხალხის სისხლი ზღაპრული ნაკადულივით სჩქეფდა, როდესაც ობლად დარჩენილი—დედები, ცოლები და შვილები სიმწრით ხორცებს იგლეჯდნენ და საერთოდ კი სუფევდა იდუმალი სევდა და ტანჯვა. ერთი კი აღსანიშნავია: 1914 წლის გვიან შემოდგომით გაიმართა საღამო ალექსანდრე ყაზბეგის ხსოვნის აღსანიშნავად, სადაც წაკითხული იქმნა მწერლის ბიოგრაფია და დაიდგა მისივე პიესა „არსენა“; აგრეთვე გარჩეული იქმნა მისი ნაწარმოებები. „არსენას“ დადგმაში ითამაშეს: ს. ბერიძისამ, ლადო ბერიძემ, იაშა ანუაშვილმა, იერემია გულისაშვილმა, ნიკო ლეჟავამ და სხვ. იმავე წელს განმეორებით დაიდგა საგარეჯოს ახალ სცენაზე „სოფლის გმირები“ ზემო დასახელებულ პირთა მონაწილეობით. დაუდგამთ აგრეთვე „პატარა-კახი“.

1915 წ. ხატი კაკლების მოედანზე დაარსებული იქმნა საზაფხულო ტანსაცმლის საზოგადოება ვგონებ „СОКОЛ“-ის სახელწოდებით და გოგლა გულისაშვილის ხელმძღვანელობით. მოედანზე დადგმული იქმნა ოირძი, კაკლის ტოტებზე ჩამოკიდული იყო ლატანი, შეძენილი ჰქონდათ აგრეთვე სახტომი შოგირები და სხვა. ხალხი მეტის-მეტად დაინტერესებული და თანაც გაკვირვებული უცქეროდა ტანსაცმლის საზოგადოების მოქმედ-

ბას. მეტადრე აკვირვებდათ გოგლა გულისაშვილის (საუკეთესო მოვარჯიშე იყო) აღმატრიალი და ჰაერში კოტრიალი; საგარეჯოს გლახკაცობამ თუძცა დიდიხანია გაორღვიდა, მაგრამ ეხლა უფრო მეტად აღეძრა სწავლა-განათლების მანა. გლახის ბუნება ჯოჯოხეთის ცეცხლით აღინთო და, ხალხისა და სახელმწიფოს საკეთილდღეოთ, თეატრის გავლენით, ბევრმა გაგზავნა შვილები თბილისში სასწავლებლად და ეს არის კიდევ მიზეზი, რომ დღეს როგორც იტყვიან „საგარეჯოში საითაც ხელს გაიქნევ, სტუდენტს წამოკრავო“! ამავე წელს თეატრი კვლავ მოქმედობს შეუჩერებელი ხალისით. ისევ ძველმა სცენის მოყვარებებმა დასდგეს „მსხვერპლი“ — გედევანიშვილის „სამშობლო“, „და-ძმა“, „პატარა კახი“ და სხვა. მაგრამ 1915 წელს მარტო ამით არ ჩაუვლია. რაკი თეატრი როგორც ასეთი სოფელს გააჩნდა, თბილისმა დაიწყო „სტუდრობანა“. ხსენებულ წელს თბილისიდან იწვივნენ ჩართული დრამის მსახიობნი — ყივიძე და გვარაძე, რომელთაც დასდგეს შალვა დადიანის „შენი ქირიმე“. რომელსაც დიდ-ძალი საზოგადოება დაესწრო და აღტაცებაში მოიყვანა თბილისის დრამის მსახიობთა მოხდენილმა თამაშმა, მიუხედავთ იმისა, რომ ტენიკურათ სცენა ლარიბი იყო.

1916 წლიდან საგარეჯოს ეკონიება ახალგაზროთა ძალები. რომელთა უმეტესობა თბილისში სწავლობენ და მხოლოდ ზაფხულობით თუ და ახერხებენ წარმოადგინების მართვას, ესენი არიან: გიგლა, გიორგი, ნიკო, ანგელინა გარსიაშვილები, მარო ბაბილაშვილი, გ. მეზვრიშვილი, გ. პანკელაშვილი, კოტე ყანდარელი, ილიკო ქურდოვანიძე, შ. თათუხოვი (აწ გარდაცვალებული), კ. საგინაშვილი, ვანო მამისაშვილი, ნუნუ მჭედლიშვილი, მიშა ქარსულიძე, მარო მეზვრიშვილი, თამარა ქურდოვანიძე და სხვანი. ამათში ზოგი სცენაზე მსახიობობს, ზოგი მომღერალთა გუნდებს ადგენს და ტკბილი ქართული სიმღერებით ხიბლავს საზოგადოებას, რაც მეტის-მეტად უყვარ-

ზემოდან მარცხნივ—ვ. გარსიაშვილი; მარჯვნივ—ილო
გოდერძიშვილი; შუაში იაშა ანუაშვილი; ქვემოდ მარც-
ხნიდან-მარჯვნივ: ვალიკო გოგოლაძე, კოლა ქვლივიძე
და ალექსანდრე ბურთიკაშვილი.

და ხალხს, აგრეთვე მათ ერთს ზაფხულს დასდგეს (რაც მე პირადათ მახსოვს კარვად) „სამშობლო“, „ლალატი“, „და-ძმა“ და სხვა გიგლა გარსიაშვილის რეჟისორობით. მთავარ როლს ეს უკანასკნელი ასრულებდა და მეტი-მეტი ნიჭიერიც იყო! უნდა აღინიშნოს, რომ ახალგაზრდათა დღემები თოქმის აქარბებდა ძველებს. ახალგაზრდათა დასი მოქმედობდა 1916 წლიდან 1920 წლამდე. ძველი დასი იმ ხანებში ისევ მოქმედობს, მათ ახალგაზრდებთან ხან ერთად უსდებათ მუშაობა, ხან ცალ-ცალკე, მაგრამ ერთმანეთს კი არაფერს უშლიან.

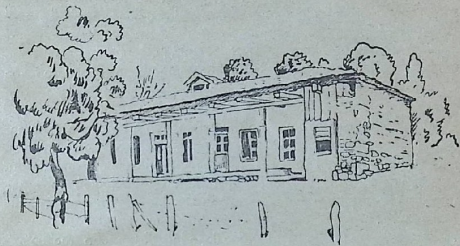
1917 წელს საგარეჯოს თეატრს ეწვია ქართული თეატრის სიამაყე ვასო აბაშიძე, რომელმაც დასდგა იმ დროისთვის ახალი პიესა „სიძე - სიმამრი“. პატივცემულ ვასო აბაშიძემ საგარეჯოს საზოგადოებას საშუალება მისცა ნამდვილი ხელოვანის მოქმედებით და როლების განსახიერებით დამტკბარიყო!.. მოზრდილების დასი ისევ მოქმედობს დაუშრეტელი ენერჯით, მაგრამ მათი მუშაობა მაინც სუსტია მსოფლიო ომის მიერ შექმნილი საერთო მდგომარეობით 1918 წლიდან დაიწყო საბავშვო დილების მართვა პატივცემულ დარუსია მაისურაძის ქალმა. იმ ხანებში იგი დიდი ხალისით ეკიდებოდა საქმეს და დიდი ღვაწლიც მიუძღვის. ხსენებულ წელს, ჩვენც ხნით უფრო პატარა მოწაფეებმა, დავიწყეთ საბავშვო დილების მართვა: ხან სკოლის ეზოში, ხან თეატრის დარბაზში. გვხელმძღვანელობდა დარუსია მაისურაძის ქალი.

აგრეთვე ჩამოვაყალიბეთ კულტურული წრეები. რაც, რასაკვირველია, თავის პირდაპირ დანიშნულებას ვერ ასრულებდა. მოძრაობა გაჩაღდა გამოჩნდნენ მოზრდილი ახალგაზრდები, ზოგი ხელოსნები, ზოგი ნახევრათ ინტელიგენტები და დაიწყეს თავიანთვის მოქმედება. ესენი იყვნენ: გიგლა მჭედლიშვილი, ილო ქურთიშვილი. ვასო ჯაფარიძე, შალიკო თათუზოვი და სხვანი. ასე გაგრძელდა მუშაობა 1920 წლის დასასრულამდე. განვითარებამ და აღორძინებამ თავის ბუნებრივ წერტილს

შიაღწია, მაგრამ მაინც რაღაც აკლდა საზოგადოებას და ეს, რაღაც იყო ერთ ჩამოყალიბებულ ორგანიზაციაში, ყველას თავის მოყრა, დახლართული ძაფების შეერთება-გადანასკვა და საერთო შრომით, გააფთოებული და ღონიერი მუშაობის წარმოება. ასეთი მდგომარეობა სუფევდა 1921 წლამდე.

სკოლის შენობა, სადაც წინად წარმოდგენები იმართებოდა.

1921 წელი უნდა ჩაითვალოს საგარეჯოს თეატრის მესამე ხანად. გასაბჭოების შემდეგ ბუნებრივად დაისვა ლოზუნგი: „შრომა უსასყიდლოთ,—ეს გაყველეთა!“ და ამიტომაც მოხდა ის, რაც უნდა მომხდარიყო თეატრის უაღრესად განვითარების და განმტკიცების უამს; რასაკვირველია, პირველად ყოველისა ამისათვის სათანადო პირობებია საჭირო და ეს საჭირო პირობები სწორედ გასაბჭოების შემდეგ შეიქნა. იმ უამად საგარეჯოს თეატრს გაუნდა ახალი ენერგიული მოღვაწე ალექსანდრე ბურთოძე, შვილის სახით. დღემდე თუ წარმოდგენები მხოლოდ სა-

ქველმოქმედო მიზნებით იღვებოდა და ამიტომ მსახიობი უსასყიდლოთ მუშაობდა, ალექს. ბურთიკაშვილმა ჩამოაყალიბა დასი, ყველას თავის ადგილი მიუჩინა და მსახიობობა გადააქცია პროფესიით, რომელიც თავის ნაშრომში იღებს ჯამაგირს. პირველი წარმოდგენა, რომელიც ახალმა დასმა, სხვა პირობებში ჩაყენებულმა, დასდგა, იყო „მსხვერპლი“, — 1921 წლის 1 მაისს. ალექსანდრე ბურთიკაშვილის რეჟისორობით „დრამატიულ-კოლექტივში“ (როგორც თავის თავს უწოდა ახალმა დასმა) მუდმივ თანამშრომლებად შედიოდნენ: ალექს. ბურთიკაშვილი (რეჟ.), იაშა ანუაშვილი (დამსახურებული მსახიობი და დიდი მოამაგე საგარეჯოს თეატრის, კოლა ქელივიძე (შეუდარებელი მსახიობი გლეხურ როლებში), კოლა ქურდოვანიძე (საზოგადოების საყვარელი მსახიობი), იერემია გულისაშვილი (ძველი მოღვაწე), ვანო არონიშიძე, ვანო მჭედლიშვილი (აწ. გარდაცვ.), მიშა ქარსაულიძე, გ. გარსიაშვილი (სუფლიორი), მიტო ჯაბადარი (აწ. გარდაცვალებული), დარუსია მაისურაძის ქალი, ელენე ავალიშვილი, ელენე მჭედლიშვილი, კირა გარსიაშვილი, მარო მეზერიშვილი, ლიზა ვაშაკიძე (მხცოვანი დამსახურებული მსახიობი), ელო გოდერძიშვილი, ძეზერიშვილი საშა, გიორგი მეზერიშვილი, კოლა დარბაისელი, ირაკლი ქურხული, ირინე ჯაფარიძე, ვანო დრეიძე, ამ წერილის ავტორი და სხვანი. დრამატიულმა კოლექტივმა თავისი მუშაობა ბრწყინვალედ დაიწყო, ორგანიზაცია ჩამოყალიბდა, რეპერტუარი შეიცვალა, ძველი დახვესებული პიესები აღარ იღვებოდა, დიდი უპირატესობა მიეცა რევოლიუციონურ პიესებს და მხატვრულ შემოქმედების ნაწარმოებთ. ყველამ დიდი ხალისით მოჰკიდა ხელი და ეს იყო კიდევ მიზეზი, რომ წარმოდგენებს ბოლოს და ბოლოს ძლივს ეღირსა სისტემატიურად მართვა, ასე მაგ.: ხუთშაბათობით და კვირაობით იღვებოდა ფასიანი წარმოდგენები, ხოლო შაბათობით იმავე კოლექტივის მიერ იმართებოდა უფასო წარმოდგენები და

რიბი გლენობისათვის. ამ ხანებში შეძენილი იქმნა ახალი აკევიზიტი, ფარდა გამოიცვალა, დეკორაციები, შელამაზდა. იაშა ანუაშვილის თავდადებული შრომის წყალობით, ყველაფერს წესიერი და კანონიერი გზა მიყვია. რამაც დიდი ტემპით წასწია წინ თეატრალური მოძრაობა; თეატრმა გაიჩინა რეკვიზიტორი დათიკო მჭედლიშვილი, მოღარე ნინა გოდერძიშვილი, სუფლიორი გ. გარსიაშვილი, სცენარიუსები ადმინისტრატორები. პარიკმახერი და სხვა. არჩეული იქმნა აგრეთვე გამგეობა შემდეგი შემადგენლობით: ილო გოდერძიშვილი, კოლა ქვლივიძე, კოლა ქურდოვანიძე. დათიკო გვილავა და გ. გარსიაშვილი, რომელთაც დაეწალათ ადმინისტრაციის ფუნქციები და თეატრის მართვა, ტექნიკურათ და მატერიალურად უზრუნველყოფა. ასე დაიწყო თავისი მოქმედება ახალმა დრამატიულმა კოლექტივმა საგარეჯოში, მაგრამ უნდა ითქვას, რომ მსახიობის მოვალეობის ხელობად გადაქცევამ და სათანადო შრომის ხელფასის მიცემამ დიდათ გააუმჯობესა საქმე, 1922 წელს საგარეჯოს თეატრს, ახლად მოღონიერებულს და წელში გაშლილს, თავს დაატყდა დიდი უბედურება, — ვილაც ბოროტმოქმედებმა იგი გაქურდეს და ამით კინალამ დიდი ხნით დააკოჭლეს. წაიღეს ხუთიოდე ქულაჯა, ახლად შეძენილი ტილოს დეკორაციები, გაიტანეს რაც რეკვიზიტი ჰქონდა და სხვა. იმ უამად ბურთიკაშვილის დრამატიული კოლექტივი ისევ მოქმედებდა, ხოლო მის გარეშე დაარსდა ახალგაზრდათა ლიტერატურული წრე, რომლის წესდების მთავარს მუხლს შეადგენდა წარმოდგენების დადგმა საკუთარი ძალებით სხვა და სხვა საქველმოქმედო მიზნებისათვის; ახალგაზრდათა ლიტერატურული წრის აქტიურ წევრებათ ითვლებოდენ: ამ სტრიქონების დამწერი (გამგეობის თავმჯდომარე), ლევან მამისაშვილი (თავმჯდომარეს ამხანაგი), საშა ბედიასვილი (გამგეობის მდივანი), საშა მეზერიშვილი (გამგეობის წევრი), ოლღა მჭედლშვილი (გამგ. წევრი), საშა ქარსაულიძე, მარო ქარსაულიძე, გ.

პანკელაშვილი, კოტე ცომაია, ირ. ქურხული, დათიკო ქურხული, კოლა დარბაისელი და სხვანი. რა გააკეთა ახალგაზრდათა ლიტერატურულმა წრემ სათეატრო დარგში—ამის თქმა ძნელია ჩვენთვის, როგორც ზემოხსენებული წრის უშუალო ხელმძღვანელისათვის, სიტყვის თქმა სხვათვის მიგვინდვია!..

1922 წელმა, მართალია საგარეჯოს თეატრს საგრძნობო ლახვარი ჩასცა, მაგრამ ამით მაინც საბოლოოდ არ წამხდარა საქმე; ყოველ შემთხვევაში უფასო წარმოდგენებმა, შეღავათიანმა ფასებმა—ძასა და ისიც გლეხური მასები, მეტის მეტად დააინტერესა და ხალისიან ელფერს სდებდა თეატრისაკენ მლტოლვარე, ჩაგვრისაგან განთავისუფლებული კოჟრიანი ხელები და მზისგან დამწვარი სახეები; რევოლიუციის შემდეგ საერთო მშვიდობიანობაში (გასაბჭოების შემდეგ) ასეც უნდა მომხდარიყო და აკი მოხდა კიდევ!

1923 წელს უფრო გაცხოველდა მუშაობა: აქ ერთსა და იმავე დროს დაარსებული იქმნა „დრამატიული კოლექტივი“ ბურთიკაშვილის რეჟისორობით, რომელიც ზამთარ-ზაფხულს განუწყვეტლივ მოქმედებდა, „ახალგაზრდათა დრამატიული დასი“,—წინ მოხსენებული ლიტერატურული წრის წევრთა შემადგენლობით და „კომკავშირის დასი“. ვინაიდან სამი დასის მოქმედება ერთსა და იმავე დროს ერთმანეთს საგრძნობლად უშლიდა ხელს, რამდენიმე ხნის შემდეგ ორი უკანასკნელი დასი შეერთდა და დაიწყო ერთად მოქმედება, ხან თეატრში და ხან მაშინდელ, ახლად გახსნილს კლუბში. აქვე უნდა აღვნიშნოთ კომკავშირის დასის მოქმედება: იგი უმთავრესად სდგამს სააგიტაციო - საპროპაგანდო, რევოლიუციონურ პროლეტარულს პრესებს. უფასოთ, ხალხისათვის, იშვიათი შემთხვევაა, რომ მან ფასიანი წარმოდგენა დასდგას. გარდა ამისა ისინი გადადიან სისტემატიურად, ზამთარს-ზაფხულს, მეზობელ სოფლებში, სადაც თეატრი არ არსებობს და სდგამენ რევოლიუციონურ შინაარსის პიე-

სებს. რაც დიდს მიღწევათ უნდა ჩაითვალოს თანამედროვე ცხოვრებაში...

1923 წელს ადგილობრივმა საზოგადოებამ, როგორც სხვაგან აქაც გადაუხადა დიდი ზეიმით, — საქართველოს საამაყო ხელოვანს და დრამატურგს შალვა დადიანს 30 წლის იუბილე!

1924 წელი საგარეჯოს თეატრის ისტორიაში უნდა ჩაითვალოს ყველაზე ხალისიან და ბრწყინვალე წლათ. ამ წელს რამდენიმე სხვა და სხვა ხასიათის დრამატიული დასები იქმნა დაარსებული, — ასე მაგალითად: ძველი „დრამატიული კოლექტივი“ ისევ მოქმედობს. მაგრამ ცოტა შესუსტებული და თავის ასპარეზს ნელ-ნელა სხვას უთმობს: ქართულმა ლეგიონმა. რომელიც იმ წელს საგარეჯოდ იყო მოსული და სათავეში ბინადრობდა, შექმნა (კალკე დასი. — ამასთან ერთად ისევ განაახლა კომკავშირის დასთან შეერთებულმა „ახალგაზრდათა დასმა“ მუშაობა — და დაარსებულ იქმნა ივ. კობახიძის მიერ „საოპერატო დასი“. რომელიც თავის დანიშნულებას რიგინად ასრულებდა მხოლოდ და მხოლოდ ადგილობრივი ძალებით. ამ უკანასკნელთ დადგეს „არშინ მალ-ალან“. „ვანო წამებული“ და სხვა. რაც სოფლის პირობებში დამაკმაყოფილებლადაც იქმნა ჩატარებული.

1924 წელს თითქმის კვირაში არც ერთი დღე არ იყო თავისუფალი და ერთგვარ აღტყინებას და სინარულს გრძნობდა იქაური მაცხოვრებელი, როდესაც უყურებდა ხელოვნების ასეთ მრავალფერს და ხალისიან ჩქეფას.

1925 წელს ბურთიკაშვილის დრამატიული კოლექტივი დაიშალა და ვანო კობახიძის რეჟისორობით იწყება მუშაობა. მან მრავალი ახალი მხატვრული პიესები და კომედიები აჩვენა სცენიდან ხალხს. ვანო კობახიძე თუმცა დიდი ენერგიის პატრონია, მაგრამ ერთხელ დაშლილი ორგანიზაცია ვეღარ შემჭიდროვდა და მუშაობა მიმდინარეობდა უორგანიზაციო მოქმედებით. ერთი კი აღსანიშნავია: ამ წელს მადლიერმა საზოგადოებამ გადაუხა-

და ძველ სცენის მუშაკს—ნიკ. ქურდოვანიძეს 30 წლის მოღვაწეობის აღსანიშნავათ—იუბილე, აგრეთვე რამოდენიმე სცენის მოყვარეთ გაუმართეს ბენეფისები და რამდენიმე წარმოდგენა გაიმართა სხვა და სხვა საქველმოქმედო მიზნებით: ღარიბ სტუდენტთა — სასარგებლოდ, მუშთაყელეებისა და სხვა და სხვა ორგანიზაციების დასახმარებლად. ჩვენ დაგვაფიქვდა გვეთქვა, რომ 1923 წელს მადლიერმა საზოგადოებამ გადაუხადა 35 წლის უანგარო შრომის აღსანიშნავად იერემია გულისაშვილს იუბილე, რაც გრანდიოზული სახით იქმნა ჩატარებული.

1926 წელს მოხდა ახალი გამგეობის არჩევა, რომელმაც საქმიანი მუშაობით დაიწყო მოქმედება, შეუდგა თეატრის შეკეთებას. ეზოს ღობე შემოავლო და სხვა. ახალ გამგეობაში შედიან: ლენტო გულისაშვილი (თავმჯდომარე), მეზვრიშვილი საშა, (თავმჯდომარის მოადგილე), დრეიფე ვანო (ახალგაზრდა, დიდი ენერგიული მუშაკი—მდივნათ), დარია მაისურაძე, (გამგეობის ხაზინადარი), ალექსანდრე არუთინოვი და ალექს. ბეღიაშვილი (როგორც რაიონის პოლიტგანათლების საბჭოს თავმჯდომარე).

ამჟამად გამგეობას უსახსრობის გამო ვერ მოუწევია რეჟისორი. რაც თავისებურს დაღს ამჩნევს თეატრის მუშაობას. გარდა ამისა ადგილობრივი საზოგადოება მეტის-მეტე გულგრილობით არის გაყდენთილი, თეატრს სათანადო მზრუნველობას ვერ უწევს და თანამედროვე რეჟისორს ალექსანდრე ხმალიძეს ხშირად სჭირდება ზვეწა-ლიჯინი.

საზოგადოების გულცივობა უნდა მიეწეროს ჩვენი თეატრის ტენიკურათ და იდეურათ ჩამორჩენილობას ახალ დროსთან შედარებით, ჩვენი თეატრი თავის 50 წლიან არსებობის ხანაში იყო ხალხური სულის მატარებელი, იგი იყო კულტურის აკვანი ადგილობრივ მაცხოვრებელთათვის და გარეშე სოფელთათვის, მაგრამ დღეს მას ეს ხალხი აღარ ეტანება, აღარ მისდევს, თეატრი ვეღარ იზიდავს ფართე მასებს, ამ უკანასკნელს უფრო

იზიდავს თბილისიდან ჩამოსული „ლურჯი—ხალათიანების“—დადგმები, მას აინტერესებს ახალი სული, ახალი განცდები, ახალი თამაში და ახალი მოღვაწეობა და ამიტომაც არის, რომ ესე ხარბად ეტანებიან „ლურჯ-ხალათიანებს“.

ხალხს მობეზრდა სცენაზე სანტიმეტალიზმი და რომანტიზმი, მობეზრდა ერთი და იგივე დეკორაციები. ერთი და იგივე ფერები და უხალისო მკვდარი მოქმედება, მას ამის შემდეგ აინტერესებს სოციალური ტიპილების და ბრწყინვალე სახეების დანახვა. ჩვენი თეატრი ნახევარი საუკუნის მანძილზე უნდა ეძებდეს ახალ გზას, ახალ კვალს და ამ ძიებაში უნდა აღამებდეს, რომ ჩვეულებრივი სიხალისით შეუდგეს მეორე ნახევარ საუკუნის მოვალეობის ტარებას! ჩვენ თეატრს ახალი დროისათვის ბევრი რამ აკლია, საჭიროა მისი სრული გარდაქმნა, როგორც იდეურათ, ისე ტექნიკურად. იდეურათ იგი უნდა ვაპყვეს ახალს, მასზე მითითებულ გზას, ტექნიკურად უნდა გალამაზდეს შიგნით და გარეთ, დარბაზი უნდა გაფართოვდეს, ჭერი უნდა აწეული იქმნას, სცენა უნდა ამაღლდეს, ეზო უნდა გადაკეთდეს ბაღათ, სადაც უნდა ჩუხჩუხებდეს შადრევანებით სათავის ანკარა წყაროები, უზარმაზარი კაკლის ხეები, რომელიც დღეს ძირს დაუციათ, მის ადგილას ახალი უნდა ვაშენდეს. დროა ყველა ამაზე იზრუნოს სათანადო ორგანოებმა და, რაც მთავარია, ადგილობრივმა საზოგადოებამ. სულ მუდამ ვერ ვიქნებოთ „ეპოს“ იმედით, სულ მუდამ ვერ გავვიწვევს პეტრე ქურდოვანიძე ნივთიერ დანხმარებას. (დღეს საგარეჯოს თეატრისათვის ყველაზე ხელის შემწყობი პეტრე ქურდოვანიძეა).

ჩვენ ღრმად დარწმუნებული ვართ, რომ იუბილე, რომელიც მოეწყობა 3 ოქტომბერს, შესძლებს თეატრის ყველა ნაკლთა გამოსწორებას, შესძლებს ნახევარ საუკუნის ტრიალში გამობრძმედილი ხელოვნების ტაძარის კვლავ წელში გამართვას და კვლავ მიიზიდავს მის საყვარელ ფართე მასებს!

ჩვენ ღრმად დარწმუნებული ვართ, რომ საგარეჯოს თეატრი შეითვისებს ახალ საუკუნის ჰაერის ყნოსვას და მეორე ნახევარში გადააბიჯებს ძლევამოსილი სახით.

50 წელი დიდი მიღწევაა პროვინციის თეატრის, მით უმეტეს ქართული კულტურის ისტორიაში, და ეს უნდა იქმნეს დიდი ზეიმით გადანიღობილი, რათა ამით შესაძლებელი გახდეს გადიაროს მომავალი საუკუნეები, უფრო მძლავრად, უფრო დიდებულად და ბრწყინვალე შარავანდედით მოსიღმა!..

ს. მთვარაძე.

29 სექტემბერი, 1926 წელი.

კულტურის თარიღი.

კულტურის ისტორია, ნამდვილი და არა მოხელური ისტორია კულტურისა იწერებოდა ჩვენში - არა სახელმძღვანელოთა ფურცლებზე, არამედ უმეტეს ნაწილად ინტიმურ ბარათებში. მოგონებებში, რომლებსაც დრო გამოშვებით ამოიღებთ მაგიდის მივარდნილ უჯრიდან, და ადამიანთა მეხსიერებაში.

მაგრამ სწორედ კულტურის ისტორიაში ზოგჯერ ერთი რომელიმე შემთხვევითი და თითქოს ნაკლები მნიშვნელობის ნაკვთი ელვასაებრ გაანათებს და გააშუქებს მთელს ეპოქას.

ამას წინად, როდესაც სოფ. საგარეჯოს ერთ-ერთ ქუჩაზე მივდიოდი, ნახევრად დანგრეულ ეკლესიის მახლობლად, პირდაპირ ფრთალ ადგილზე, შევნიშნე მწვანით დაბურული სასაფლაო. საზოგადოდ მე არ მიყვარს საფლავების თხრა. თუნდა სამეცნიერო მიზნითაც კი. ჩემთვის ყოველი ცოცხალი არსება გაცილებით უფრო ძვირფასია ათეულ ეგვიპტელ მეფეებზე. მაგრამ აქ თითქოს ვილამაც წამკრა ხელი. ავიდი მალლობზე და ლოდზე შემდეგი წავიკითხე:

— მასწავლებელი და საკრედიტო ამხანაგობის დამაარსებელი ალექსანდრე ცხვეთაძე.

შემდეგ კი აღმოჩნდნენ ამავე სოფლის მცხოვრებნი, რომელთაც ისეთი საინტერესო ამბით შემოსეს ამ მასწავლებელ ცხვეთაძის პიროვნება, რომ მას არავითარ გამირულ ლეგენდაზედაც კი არ გავცვლი.

ამ მოთხრობიდან გავიგე, რომ სცხოვრობდა მძლავრი ბუნების, დაუშრეტელი ენერჯის, ბეჯითი და მესაი-

დუმლე ადამიანი, რომელიც, თითქოს თილისმის ძალით, რასაც კი მიაქცევდა თავისს გამჭირახ ყურადღებას და ნების ყოფას, ყოველივეს გამოაცოცხლებდა, აამოძრავებდა და შემოქმედების უნარს გაუღვიძებდა.

ჩვენ ყველამ კარგად ვიცით თეატრის მოყვარულობის მნიშვნელობა. ვის არ მიუჩნევია თავისი თავი დიდ გამოჩენილ მსახიობად, ვის არ წარმოუთქვამს დონდლო მონოლოგები ყოვლის შემწყნარებელ სააგარაკო საზოგადოების წინაშე?

საგარეჯოელ ახალგაზრდობას რატომ არ უნდა მოეკიდა ხელი შინაურულად გამართულ წარმოდგენებისათვის?

მაგრამ ამ საქმემ აქ გაიტაცა „მასწავლებელი და საკრედიტო ამხანაგობის დამაარსებელი“ ალექსანდრე ცხვეთაძე და საქმე სულ სხვა, სერიოზულ და ყურადსაღები მხრივ წარიმართა.

დავიწყით იქიდან, რომ ამ ადამიანის გარშემო მყისვე თავი მოიყარა ნიჭიერ და მძლავრ ადამიანთა ჯგუფმა, რომელნიც იმ ხანად, შეიძლება, მხოლოდ ინსტიტუტურად გრძნობდნენ, რომ ამ გასართობიდან დიდი და სერიოზული საქმე დადგებოდა მომავალში.

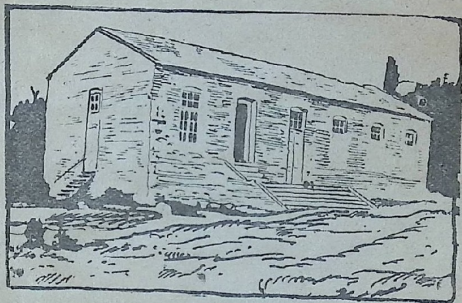
სხვანაირად არც შეიძლებოდა. ეს რომ არა, სხვა რომელი ძალა აიძულებდა ყველა ამ პირთ 1886 წლის დარბევის შემდეგ, როდესაც დარბაზში ქუჩიდან მთვრალი მიკიტნები (თითქმის პოლიციის პროვოკაციის წყალობით) ქვებს ისროდნენ, მტკიცეთ განეგრძოთ თავისი მუშაობა, გაემართათ წარმოდგენები, ყოველთვის ემზირათ პირველ რიგში გამოქიმულ ბოქაულისათვის, ეცახცახნათ ყოველი „საექვო“ წარმოდგენის შემდეგ თავისი ნაამაგდრის მომავალის გამო, ეტკეპნათ თბილისში გავლენიან პირთა კარი-ბჭე, ერთი ბინიდან მეორეში გადასულიყვნენ, თხუთმეტი (თხუთმეტი!) წელიწადი ემუშავათ ინჟ. მ. ქურდიანის კალოზე, სადაც დარბაზი

მოთავსებული იყო ჩარდახში, ხოლო სცენა—კალოზე. იქვე სურნელოვან ძნების გვერდით.

საგარეჯოს რაიონი იმ თავითვე ერთ-ერთ არაკეთილსაიმედო რაიონად ითვლებოდა. საგარეჯოს რაიონი აწვდიდა ტფილისს დიდ საზოგადოებრივ მოღვაწეებს. საგარეჯოს რაიონში არ ყოფილან თავადი—ფეოდალები. რომლებზედაც შეეძლო დაყრდნობა თბილისის სასახლეს.

თეატრის ეხლანდელი შენობა

ადგილი წარმოსადგენია ამიტომ, თუ რა ფხიზელი თვალით უთვალთვალეზღნენ ყოველივე იმას, რაც საგარეჯოში ხდებოდა.

მაგრამ თეატრი, როგორც აშკარა „ცულლუტობა“, როგორც ეტყობა. განსაკუთრებულ შიშს არა ჰხადებდა.

მაგრამ სწორედ აქ იზრდებოდა „სენი“.

უხდა აღინიშნოს, რომ პირველი წარმოდგენის შემოსავალი მოხმარდა ადგილობრივ წიგნთსაცავ-სამკი-

თხველოსათვის წიგნების შეძენას. შემდეგში ეს გარღვეულ ტრადიციად გადაიქცა.

1905 წ. შემდეგ თეატრი „მართავდა წარმოდგენებს, რომელთა შემოსავალი სოციალ-დემოკრატიის სალაროში მიდიოდა.

თეატრის გარშემო თავმოყრილმა მუშაკებმა შექმნის მტკიცე და აქტიური ჯგუფი და ამავე დროს ცდილობდნენ სათანადოთ გამოეყენებინათ თავისი ახალგაზრდული ენერჯია და საზოგადოებრივი ინსტინქტი აგრეთვე სხვა საქმეებშიც. და კი, საერთო ძალებით, ა. ცხვეთაძის ხელმძღვანელობით, არსდება კოოპერატივი, საკრედიტო ამხანაგობა.

ფოსტა თბილისიდან ვაზიანზე მოდიოდა, შემდეგ კი საგარეჯოს გვერდს უქცევდა და პირდაპირ გურჯაანში ჩადიოდა. თეატრმა მოახერხა თბილისიდან საგარეჯოში ფოსტის მოხელის დანიშვნა და თავისი ხარჯით დაიქირავა სართიჭალაში საფოსტო ბინა, დაიქირავა მოსამსახურე, უზრუნველჰყო საფოსტო განყოფილება სათბობი მასალით და განათების მხრივ იმ მიზნით, რომ ფოსტა დაუბრკოლებლივ პირდაპირ საგარეჯოში ჩასულიყო.

ამჟამად საგარეჯოში გახსნილია ცხრაწლედ, სადაც ორ წყებად ცხრაასამდე მოწაფე სწავლობს. შეუძლებელია სათანადოთ არ იქნეს დაფასებული ამ სკოლის მნიშვნელობა მთელი რაიონისათვის. და მის შექმნა-დაარსებაში, მის თანდათან ზრდა-განვითარებაში თვალსაჩინო წილი მიუძღვის აგრეთვე თეატრს, მასში მომუშავე პირთ.

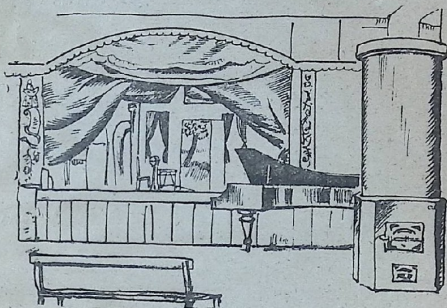
ამასთანავე ერთად თანდათან ვითარდებოდა თვით თეატრიც. სცენის მოყვარეობამ ადგილი დაუთმო ხელოვნებას, შემთხვევამ—სისტემას.

1910 წ. დაიბადა აზრი თეატრისათვის მუდმივი შენობის აგებისა. ხოლო 1914 წ. საზოგადოების მიერ უფასოდ მეზობელ ადგილზე, ნაყაირათევი და შემოწირული ფულით უკვე აგებულ იქნა ქვის შენობა თეატრისათვის, რომელიც 500 მაყურებელს იტევს.

და, ვინ იცის, იქნება იმავე გლეხებმა, რომელნიც 1886 წელს ჰქოლავდნენ მსახიობებს, ამჟამად თვითვე იკისრეს უფასოდ აფურის მოზიდვა მათი საკუთარი. სასოფლო თეატრის ასაშენებლად.

ამჟამად თეატრს „ყავს მუდმივი დასი, პროფესიონალ-მსახიობთაგან შემდგარი, წარმოდგენები რეგულარულად იმართება; გარდა ძირითადი ჯგუფისა არსებობს მეორე, ახალგაზრდა გლეხების წრიდან გამოსულ მსახიობთა ჯგუფი, რომელიც, უნდა აღინიშნოს, სავეს-

საგარეჯოს თეატრის სცენა.

ბით მათი შრობლიური თეატრის ტრადიციებზეა აღზრდილი.

დღეს საგარეჯო თავისი თეატრის 50 წლის იუბილეს დღესასწაულობს..

უნდა ვიფიქროთ, რომ ეს საზეიმო თარიღია არა მარტო საგარეჯოსათვის, არამედ მთელი თეატრალური, კულტუროსანი საქართველოსათვის.

თეატრის მიერ განვლილი სახელოვანი გზა—ეს მხოლოდ საკომედიო მოქმედების, წარმოდგენის და სცენიური ჯადოქრობის გზა როდია. ნათლად წარმოდგენილი მაქვს: ადგილობრივ გაკეთებულ დეკორაციების უკან, მტვერით დაფარულ სცენის კუნჭულებში, რეპეტიციების დროს, ანტრაქტების დროს ყველა ეს „პირველი გმირები“, „რეზონანსები“ და „პატივცემული მამები“ თავგამოდებით ბჭობენ, თუ ვინ იქნეს არჩეული კოოპერატივის გამგეობის წევრად და როგორმე მალე მოეწყოს სასოფლო-სამეურნეო იარაღების გამჭირავებელი პუნქტი.

თავისთ თეატრისა, სკოლისადმი სიყვარულთან ერთად იგინი თავისი სოფლის მოქალაქენი არიან, სოფლის საზოგადოებრივობის მოწინავე რაზმ წარმოადგენენ გენენ.

ნიკ. ვერხვიციკი.

ვინაიდან ეს ბროშიურა გამოიცა სასწრაფოდ, ტექნიკურ მიზეზებით ვერ მოხერხდა ბევრი საზოგადო მოღვაწის სურათის მოთავსება, რომელთაც მონაწილეობა მიუღიათ საგარეუგოს თეატრის შექმნაში.

საქართველოს სახელმწიფო
* ტფი *
გაგაბაძის ბიბლიოთეკა

პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

K 223/1